

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

ROZDÍLNOST POJETÍ PROFESE SOCIÁLNÍ PRÁCE SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY A STUDENTY SOCIÁLNÍ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Michaela Pošvářová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: 2.

2014

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 27. 3. 2014

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji především vedoucí diplomové práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné připomínky a podněty a také za ochotný přístup.

Také děkuji všem respondentům, kteří věnovali svůj čas vyplňování dotazníku.

Obsah

Úvod	7
1 Sociální práce jako pomáhající profese	9
2 Nejasnost pojmu a pojetí sociální práce	10
3 Sociální pracovník a jeho vzdělání.....	13
3.1 Sociální pracovník.....	13
3.2 Vzdělávání sociálních pracovníků v ČR	14
3.2.1 Počátky vzdělávání v 90. letech 20. století.....	14
3.2.2 Vzdělání dle zákona o sociálních službách.....	15
3.2.3 Význam vzdělávání v sociální práci	17
4 Studenti sociální práce v Českých Budějovicích.....	19
4.1 Zdravotně sociální fakulta JU	19
4.1.1 Bakalářské studium.....	20
4.1.1.1 Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory	20
4.1.1.2 Sociální práce ve veřejné správě	20
4.1.2 Navazující magisterské studium	20
4.1.2.1 Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory....	20
4.2 Teologická fakulta JU	21
4.2.1 Bakalářské studium.....	21
4.2.1.1 Sociální a charitativní práce	21
4.2.2 Navazující magisterské studium	22
4.2.2.1 Etika v sociální práci	22
5 Motivace ke studiu sociální práce a osobnost sociálního pracovníka	22
6 Professionalizace SP	26
6.1 Připravovaný profesní zákon sociálních pracovníků	30
6.2 Paradoxy profesionálního pomáhání	31
6.3 Tři přístupy k profesionalizaci sociální práce	32
6.3.1 Altruistický přístup k profesionalizaci sociální práce.....	33

6.3.2	Vědecko-racionalizační přístup k profesionalizaci sociální práce.....	33
6.3.3	Přístup k profesionalizaci sociální práce orientované na každodenní život 34	
7	Vybraná pojetí sociální práce.....	35
7.1	Neangažovaný a angažovaný pracovník	36
7.2	Tři modely sociální práce dle Banksové	36
7.2.1	Profesionální sociální pracovník.....	37
7.2.2	Technicko-byrokratický sociální pracovník	37
7.2.3	Angažovaný/radikální pracovník	38
7.3	Čtyři typy pojetí sociální práce dle Musila	38
7.3.1	Filantropické pojetí sociální práce	39
7.3.2	Administrativní pojetí sociální práce	39
7.3.3	Profesionální pojetí sociální práce	40
7.3.4	Aktivistické pojetí sociální práce.....	40
7.3.5	Vzájemný vztah	41
7.4	Trojí pojetí sociální práce – malá paradigmatata	41
7.4.1	Sociální práce jako terapeutická pomoc – terapeutické.....	41
7.4.2	Sociální práce jako reforma společenského prostředí –.....	42
8	Etika v sociální práci.....	42
8.1	Význam etiky v sociální práci.....	42
8.2	Etické kodexy.....	44
8.2.1	Mezinárodní etický kodex	46
8.2.2	Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ČR.....	48
8.3	Vybrané etické teorie	49
8.3.1	Teorie přirozeného zákona.....	49
8.3.2	Deontologie.....	50
8.3.3	Utilitarismus.....	51
9	Cíl výzkumu a hypotézy.....	53
9.1	Cíl výzkumu	53

9.2	Hypotézy	53
10	Metodika výzkumu	55
10.1	Technika sběru dat	55
10.2	Výzkumný soubor	55
10.3	Harmonogram výzkumu.....	57
11	Výsledky výzkumu a diskuse.....	58
12	Verifikace hypotéz	85
13	Závěr	88
14	Seznam použitých zdrojů.....	90
15	Seznam zkratk.....	96
16	Seznam příloh	97
17	Přílohy	98
18	Abstrakt.....	103
19	Abstract	104

Úvod

Tématem diplomové práce je pojetí sociální práce studenty, kteří sociální práci studují na Teologické a Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity. Jejich pojetí ovlivní praxi, protože ho v ní po absolvování studia budou uplatňovat.

Téma pojetí sociální práce jsem si zvolila, protože jsem bakalářské studium absolvovala na Zdravotně sociální fakultě a chtěla jsem zjistit, zda existuje vztah mezi studovaným oborem a příklonem k pojetí sociální práce. Ve své práci rozlišuji studenty sociální práce, kterými jsou studenti bakalářských oborů, a sociální pracovníky, jež studují navazující magisterské studium.

Cílem diplomové práce je zjistit, zda mezi studenty jednotlivých oborů existují rozdíly v pojetí sociální práce a zda lze studijní obor považovat za determinantu příklonu k pojetí sociální práce.

Diplomová práce obsahuje různé pohledy na sociální práci a nejasnost jejího pojmu i pojetí. Součástí je také kapitola o vzdělávání sociálních pracovníků včetně polemiky o důležitosti vysokoškolského vzdělání. Krátce také uvádím, jaké možnosti studia sociální práce na vysoké škole jsou v Českých Budějovicích s charakteristikou jednotlivých oborů. Dále zmiňuji možné motivační faktory studia sociální práce a zaměřuji se na osobnost sociálního pracovníka. Nechybí ani kapitola o profesionalizaci sociální práce a s ní aktuální téma pro české sociální pracovníky, kterým je připravovaný profesní zákon. Dále představuji nejčastější pojetí sociální práce, se kterými se můžeme setkat. Poslední kapitola se zabývá etikou v sociální práci a tím, proč je právě etika pro sociální práci a sociální pracovníky důležitá. S tím samozřejmě souvisí etické kodexy a jejich význam. Nakonec uvádím tři vybrané etické teorie, které jsem použila při výzkumu.

Součástí diplomové práce je výzkumné šetření, které bylo realizováno na Teologické a Zdravotně sociální fakultě. Cílem výzkumu je zjistit, zda existuje souvislost mezi zaměřením jednotlivých studijních oborů sociální práce na Jihočeské univerzitě a různými typy pojetí sociální práce. Vycházela jsem z pojetí sociální práce dle Musila, které autor vytvořil na základě zkušeností svých i ostatních sociálních pracovníků v České republice. Část výzkumu byla zaměřena na vnímání důležitosti etických kodexů a výuky etiky při studiu sociální práce, jelikož etické kodexy i etika neodmyslitelně patří k profesionální sociální práci. Závěr výzkumu patřil načrtnutým

situacím z praxe a nabízeným řešením dle vybraných etických teorií. Cílem této části výzkumu bylo zjistit, zda je souvislost mezi studovaným oborem a příklonem k některé etické teorii.

Diplomová práce se tedy zabývá teoretickými pojetími sociální práce a různými vlivy, které sociální pracovníky a jejich přístup k tomuto oboru ovlivňují, ale také zkoumá u studentů sociální práce příklon k jednotlivým typům pojetí sociální práce. V diplomové práci zmiňuji názory různých autorů na důležitost etiky a etických kodexů pro sociální práci, což dále komparuji s názory respondentů.

1 Sociální práce jako pomáhající profese

Přestože se pojem pomáhající profese často používá, jeho definici bychom hledali marně. Můžeme ji vytvořit spojením obsahu termínů profese a služby člověku. Za pomáhající profesi tak můžeme považovat organizovanou skupinu pracovníků, kteří užívají teoreticky zdůvodněné postupy, jejichž cílem je poskytovat specializovaný typ podpory nebo zdrojů a umožnit tak jejich osobní rozvoj či zlepšení životních podmínek. Toto naplňuje mimo sociální práce i medicína, psychiatrie, psychologie, psychoterapie, pedagogika a učitelství, právo a soudnictví, různé typy poradenství, teologie aj.¹

Pomáhající profese jsou povolání založená na profesní pomoci druhým lidem. Na jedné straně stojí pomáhající a na druhé straně ten, kterému má být pomozeno. Od ostatních povolání je odlišují některé společné rysy, jedním z nich je nutnost vztahu mezi klientem a pracovníkem a zapojení pracovníkovi osobnosti do pomáhajícího procesu.² Kopřiva uvádí, že lidský vztah mezi pomáhajícím profesionálem a klientem je velice důležitým prvkem v pomáhajících profesích. Za hlavní nástroj pracovníka v těchto profesích považuje jeho osobnost.³

Hranicemi mezi jednotlivými pomáhajícími obory, které jsou neostré s vzájemnými průniky, se v kapitole Sociální pedagogika a sociální práce zabývají polské autorky Ewa Marynowicz-Hetka a Elżbieta Skoczylas-Namielska. Uvádějí, že sociální práce se zaměřuje na pomoc s problémy v interakcích lidí s jejich sociálním prostředím. Předmětem zájmu sociální práce, stejně jako například psychologie, je pomoc s problémy v osobních nezprostředkovaných interakcích.⁴

Neodmyslitelnou součástí sociální práce je spolupráce s pracovníky jiných pomáhajících oborů a zprostředkování jejich pomoci klientům. Sociální pracovníci se stávají účastníky mezioborových sítí služeb a organizací, v rámci kterých se snaží řešit problémy určité cílové skupiny nebo se vypořádat s konkrétním problémem.⁵ Musil sociální práci považuje za nenahraditelnou jinou pomáhající profesí, protože kvalifikovaný sociální pracovník dokáže poskytnout službu, kterou nikdo jiný

¹ Srov. MUSIL, L In MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. s. 506 – 509.

² Srov. GÉRINGOVÁ, J. *Pomáhající profese: tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. s. 21.

³ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 14.

⁴ Srov. MARYNOWICZ-HETKA, E., SKOCZYLAS-NAMIELSKA, E. in MARYNOWICZ-HETKA, E. *Pedagogika społeczna: podręcznik akademicki*. s. 372 – 374.

⁵ Srov. MUSIL, L in MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. s. 506 – 509.

z pomáhajících pracovníků nemůže. Sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat, posoudit jeho situaci, společně s ním dokáže formulovat cíle a postup intervence. V případě potřeby zprostředkuje spolupráci s dalšími odborníky.⁶

2 Nejasnost pojmu a pojetí sociální práce

Existuje mnoho různých definicí sociální práce, na úvod uvedu dvě nejčastěji zmiňované. Matoušek definuje sociální práci takto: „*Sociální práce je společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti aj.) Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, a jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. Sociální práce je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci.*“⁷

Mezinárodní etický kodex uvádí tuto aktuálnější definici sociální práce: „*Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.*“⁸

K těmto používaným definicím připojuji ještě tu, která je uvedena v navrhovaném zákoně o sociálních pracovnících a profesní komoře (dále jen profesní zákon): „*Sociální práce je činnost, která je součástí systémů sociální ochrany osob. Jejím předmětem je podpora zvládnutí obtížných životních situací klientů zprostředkováním změny problémových interakcí mezi klienty a subjekty v jejich sociálním prostředí působením*

⁶ Srov. BAJER, P. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Sociální práce/Sociální práce*, s. 7 – 11, citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Pavlem Bajerem Libor Musil.

⁷ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 200-201.

⁸ Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků.

na klienty, působením na subjekty v jejich sociálním prostředí a působením na průběh interakce mezi nimi.“⁹

Musil poukazuje na různorodost a jistou víceznačnost pojmu sociální práce. Upozorňuje na malou informovanost týkající se profesní nabídky sociálních pracovníků a lidé pak netuší, co by jim mohli sociální pracovníci nabídnout a nemohou tak žádat jejich služeb. I sami sociální pracovníci nabízí několik odpovědí na otázku, v čem by mohli lidem pomoci.¹⁰ Problémem není různorodost a štěpení pojetí sociální práce, které má podle jeho názoru negativní, ale i pozitivní důsledky. Problém vidí v izolovanosti těch, kteří uplatňují různorodá pojetí sociální práce v praxi. Pracovníci působí v několika různých, mnohdy lokálních nebo na specifické cíle zaměřených skupinách, které v praxi uplatňují pojetí sociální práce, které se leckdy liší.¹¹ Tyto skupiny mají často podobu přechodných, zájmových a diskursivních sítí, jejich členové se seskupují na přechodnou dobu, když mají zájem vyřešit společný úkol či problém. Tato síť se vyznačuje třemi znaky a těmi je provizornost, situační zájem a specifický diskurs. To znamená, že se pracovníci stávají členy pouze na dobu, než vyřeší daný úkol a i společný zájem a vzájemná odpovědnost trvá pouze, dokud se zabývají řešením úkolu.¹²

Některým sociálním pracovníkům přepínání mezi skupinami a jejich diskursem nevádí a nevyhýbají se mu. Podílejí se na činnosti různých skupin, kde jsou jejich kolegy vždy různí lidé. Protože v každé této skupině vzniklo specifické pojetí sociální práce, musela být ustanovena i odlišná pravidla komunikace. Sociální pracovníci pak musejí v různých skupinách pohlížet na různé úkoly z hlediska odlišných pojetí sociální práce. Dle Musila se však někteří pracovníci přepínání mezi jednotlivými skupinami brání, protože je to psychicky vyčerpávající. Jejich nechut' je podle jeho názoru zdrojem sklonu uzavírat se. Takový pracovníci chtějí pracovat v okruhu stejných lidí, se kterými mohou jednat bez obav, že něco pokazí. Uzavírají se tak do úzkého okruhu kolegů

⁹ MPSV ČR. *Pracovní dokument odborného kolegia pro tvorbu věcného záměru zákona o sociálních pracovnících a profesní komoře (profesní zákon)*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17207/profesni_zakon.pdf.

¹⁰ Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociální práca* s. 60 – 61.

¹¹ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In *Sociální pedagogika, sociální práca a sociální andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 42

¹² Srov. LYOTARD In MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In *Sociální pedagogika, sociální práca a sociální andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 42.

a kolegyň, s nimiž mohou jednat pořád stejně, mluvit o stejných věcech, a jejich pojetí sociální práce je specifické, neopakovatelné a izolované. Izolovanost skupin způsobuje sklon nespolupracovat s pracovníky v jiných skupinách a z tohoto důvodu poté klient, který se na takovou skupinu obrátí se svým problémem, nedostane natolik komplexní péči, kterou by dostal, pokud by spolu tyto skupiny spolupracovaly.¹³ Ke zlepšení spolupráce a většímu otevření se komunikaci s členy ostatních skupin je podle Musilova názoru: „*schopnost uvědomovat si principy vlastního pojetí sociální práce a rozpoznávat odlišná pojetí jiných aktérů a vytvářet tak kognitivní předpoklady schopnosti vzájemně se při práci s klienty doplňovat.*“¹⁴

Musil nabízí tři strategie, které by pomohly se orientovat v praktikovaných pojetích sociální práce. První je detailní mapování, které ale považuje za nepravděpodobné, protože by bylo ohromným a nákladným výzkumným úkolem. Myslí si, že by podrobné mapování nepřineslo schopnost porozumět možnostem na konkrétním místě a v určité situaci. Tato mapa by nemohla sloužit svému účelu také proto, že se skupiny neustále mění. Druhou možností je rámcové mapování trendů, tento postup by ale neumožnil poznávat dílčí, specifická a neopakovatelná pojetí sociální práce. I když by pracovníci měli rámcový přehled, byly by tyto poznatky příliš abstraktní pro využití v konkrétní situaci. Třetí možností je využívání znalosti trendů jako východiska pro porozumění různorodým pojetím konkrétních skupin sociálních pracovníků.¹⁵ „*Tuto úlohu mohou sehrát typologie pojetí sociální práce, pokud skrze ně pohlédneme na určitou konfiguraci skupin sociálních pracovníků a pokud nám typické představy, které autoři použité typologie vymezili, pomohou porozumět, z jakých představ protagonisté jednotlivých pojetí sociální práce ve své praxi vycházejí. Tímto postupem nikdy nezískáme celkovou a detailní mapu, můžeme však porozumět podobnostem a rozdílům, které nás spojují a odlišují od kolegů, kteří jsou někde poblíž a o nichž jsme až dosud věděli pouze to, že „to dělají nějak jinak“*“¹⁶

Sociální pracovníci bývají často obviňováni ze zakládání intervence na příliš složitých metodách. Lorenz však uvádí, že to není důsledkem nedostatku zkušeností

¹³ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 43.

¹⁴ MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. s. 44.

¹⁵ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 44.

¹⁶Tamtéž

nebo vědecké exaktnosti. Důvod vidí v samotné podstatě sociální práce, jejích kompetencích a sféře působnosti. Upozorňuje, že sociální intervence je vždy společným dílem různých aktérů, sociálních i jiných profesionálů, lidí reprezentujících sociální síť klientů a hlavně klientů samotných. Klíčovou profesionální kompetencí je technika vytváření těchto sítí, schopnost definovat rozsah zúčastněných aktérů a scénářů.¹⁷

3 Sociální pracovník a jeho vzdělání

3.1 Sociální pracovník

Profese sociálního pracovníka vznikla jako reakce na potřebu řešit nové nepříznivé situace, které způsobovali problémy jak jednotlivci, tak celé společnosti. Staré mechanismy již nestačí, a proto sociální pracovník vstupuje do boje za zlepšení lidské společnosti prostřednictvím práce s jednotlivcem, skupinou lidí či celou komunitou.¹⁸

Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, definuje sociálního pracovníka takto: „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“¹⁹

Hanuš označuje sociálního pracovníka za předivo společnosti, protože pokud mají sociální pracovníci naplnit své poslání, musí spojit nejen své klienty zpět s komunitou, ale v rámci řešení sociálních problémů musí spojovat ostatní odborníky do multidisciplinárních týmů. Je nutné, aby sociální pracovník dostatečně pochopil objekt svého působení a měl k dispozici potřebné nástroje a dovednosti. Přestože jeho přípravu ztěžují neustále probíhající změny ve společnosti, je tato příprava budoucích sociálních pracovníků důležitá.²⁰

¹⁷ Srov. LORENZ, W. Teorie a metody sociální práce v Evropě – profesní profil sociálních pracovníků. *Sociální práce/sociálna práca*. s. 63.

¹⁸ Srov. HANUŠ, P. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 5-6.

¹⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

²⁰ Srov. HANUŠ, P. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Sociální práce/Sociálna práca*

3.2Vzdělávání sociálních pracovníků v ČR

3.2.1Počátky vzdělávání v 90. letech 20. století

S formováním, směřováním a postavením oboru sociální práce ve společnosti je spojováno vzdělávání sociálních pracovníků. Forma a obsah vzdělávání jsou vždy společensky podmíněny. Pojetí vzdělávání, které má podstatný vliv na výkon sociálních pracovníků a také na identitu oboru sociální práce, je výsledkem vzájemných interakcí mezi společností a dalšími subjekty, kterými jsou sociální pracovníci, oborová uskupení či profesní organizace.²¹

Na počátku 90. let 20. století se u nás začala rozvíjet diskuse o podobě vzdělávání sociálních pracovníků. Tomu předcházelo čtyřicetileté socialistické zřízení, které znamenalo nejen násilné přerušování vývoje sociální práce, ale také pokřivené povědomí společnosti o sociální práci a ta tak byla degradována pouze na jednu ze služeb sociální péče definovaných v předpisech o sociálním zabezpečení. Neočekávalo se, že by sociální pracovníci mohli s využitím specifických metod sociální práce aktivně působit v problematických událostech života jednotlivce, skupiny nebo komunity. Pouze ve výjimečných případech měli možnost vykonávat klientskou činnost. Sociální práce byla považována profesí užitečnou pouze v kapitalistických zemích, ve kterých jsou sociální problémy typické.²²

Po pádu komunistického režimu bylo pole působnosti v oblasti sociální práce volné, čehož chtěly některé školy využít. Snažily se nabízet vzdělání v sociální práci, avšak o jejich předpokladech k této činnosti se dalo pochybovat. Odpovědí na tyto snahy bylo vytvoření Minimálních standardů vzdělání v sociální práci a založení Asociace vzdělavatelů v sociální práci v roce 1993. Musil o tom hovoří jako o snaze zabránit institucionalizovanému diletantismu.²³ Asociace vzdělavatelů v sociální práci minimální standard definuje takto: „*Minimální standard vzdělávání v sociální práci je výsledkem společné a dlouhodobé spolupráce členů ASVSP. Jeho základním cílem*

²¹ Srov. NAVRÁTILOVÁ, J. Vzdělávání v sociální práci. In MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. s. 509.

²² Srov. SCHIMMERLINGOVÁ, V. Nové pojetí práce sociálních pracovníků. In *Sociální politika*. s. 10.

²³ Srov. BAJER, P. Zdokonalování je možné jen zdola. *Sociální práce/sociální práca*. s. 2-3. citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Pavlem Bajerem Libor Musil.

je rozvoj a podpora kvality vzdělávání v sociální práci. Minimální standard není statickým dokumentem, vyvíjí se již od roku 1993 a reaguje na měnící se podmínky.“²⁴

V diskusi o užitečnosti minimálních standardů uvádějí Chytil s Musilem, že bylo zapotřebí nastavit základní laťku, protože řada škol má stále problémy s naplňováním základních standardů. Při dosažení této laťky jsou absolventi takovéto školy kvalifikovanými sociálními pracovníky, přitom nechává na každé škole, zda budou jejich absolventi zaměřeni teologicky, na sociální politikum, pedagogicky, zdravotnický či na individuální práci s klientem. Minimální standard je zárukou kvalitního vzdělání sociálního pracovníka, ale zároveň nechává prostor pro specifickou profilaci školy. Minimální standard by měl plnit také normativní a metodickou funkci.²⁵

3.2.2 Vzdělání dle zákona o sociálních službách

Asociace vzdělavatelů v sociální práci spolupracuje mimo jiné také s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Jedním z výsledků této spolupráce je nové zakotvení pojmů sociální práce a sociální pracovník do Zákona o hmotné nouzi a Zákona o sociálních službách. Činnost sociálních pracovníků je nově obsahově vymezena jako základní metoda sociální pomoci. Od sociálních pracovníků se očekává, že budou aktivní při práci s jedinci, skupinami a komunitami.²⁶

Dle zákona o sociálních službách musí být sociální pracovník pro výkon sociální práce plně svéprávný, bezúhonný, zdravotně a odborně způsobilý. Odbornou způsobilostí se dle zákona o sociálních službách rozumí získané vyšší odborné vzdělání či vysokoškolské vzdělání v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném dle tohoto zákona např. na sociální práci, sociální politiku aj. Další možností je absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů zaměřených na oblasti uvedené v zákoně o sociálních službách. Jejich rozsah nesmí být menší než 200 hodin a dle nejvyššího dosaženého vzdělání 5 nebo 10 let praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka.²⁷ Pouhé vystudování vyššího odborného nebo vysokoškolského

²⁴ Asociace vzdělavatelů v sociální práci. *Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://www.asvsp.org/soubory/Standard_3_11.doc

²⁵ Srov. CHYTIL, O., MUSIL, L. Ještě jednou k problematice minimálních standardů vzdělávání v sociální práci. In *Sociální politika*. s. 9-10.

²⁶ Srov. NAVRÁTILOVÁ, J. *Pojetí praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. Disertační práce. Musil. Brno 2009. s. 59.

²⁷ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

oboru sociální práce neznamena definitivní konec vzdělávání. Sociální práce je rychle se rozvíjející obor, což zapříčiňuje neustále se měnící legislativa, vývoj společnosti a přibývající problémy. Proto je celoživotní vzdělávání v sociální oblasti nejen důležité, ale hlavně nepostradatelné.²⁸

Tyto myšlenky reflektuje i zákon o sociálních službách, podle kterého je zaměstnavatel povinen zabezpečit sociálnímu pracovníkovi nejméně 24 hodin dalšího vzdělávání za rok. Sociální pracovník se může účastnit konferencí, školicích akcí, kurzů s akreditovaným programem, odborné stáže nebo specializačního vzdělávání, které zajišťují vysoké a vyšší odborné školy. Toto vzdělávání slouží k obnově, doplnění a upevnění kvalifikace sociálního pracovníka.²⁹

Přestože jsou v zákoně o sociálních službách uvedeni, nejsou absolventi oborů zaměřených na sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči a speciální pedagogiku způsobilí tyto činnosti vykonávat. Obor sociální politika je charakteristický specializací na právní a sociální stránku systému sociálního zabezpečení, což znamená, že obsahem studia nejsou teoretické znalosti a dovednosti týkající se vzájemného působení mezi psychickou a sociální dimenzí obtížných situací konkrétních klientů. Obory sociální pedagogika, sociální péče a speciální pedagogika jsou typické svou specializací na osobnostní, psychologickou nebo zdravotní problematiku jedince. Nedokáží se orientovat v systému sociálního zabezpečení a sociálních služeb a stejně jako absolventi oboru sociální politika, nedokáží rozpoznávat a kvalifikovaně ovlivňovat vzájemné působení mezi psychickou a sociální dimenzí obtížných životních situací konkrétních klientů. Za naprosto nelogické a v rozporu s profilem sociálního pracovníka považuje Bednář, při novelizaci zákona o sociálních službách, doplnění odborné způsobilosti získané vystudováním oboru sociální patologie a zejména oboru právo.³⁰

Do vzdělávání sociálních pracovníků by měl přinést změnu zatím pouze připravovaný profesní zákon. Ten rozděluje sociální pracovníky na všeobecné, specialisty a socionomy a také určuje jejich vzdělání. Všeobecný a specializovaný

²⁸ Srov. KVĚTENSKÁ, D. *Úvod do sociální práce pro pomáhající profese*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 28.

²⁹ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

³⁰ Srov. BEDNÁŘ, M. Problematika etablování profese sociálních pracovníků posun vpřed neznamenala. *Sociální práce/Sociální práce*, s. 47 - 48

sociální pracovník budou muset mít nejméně vyšší odborné vzdělání a socionom magisterské vysokoškolské vzdělání. Samozřejmě se budou muset absolvovat studijní programy, které určí profesní komora ve spolupráci s MPSV.³¹

3.2.3 Význam vzdělávání v sociální práci

Jsou absolventi oboru sociální práce profesionály? Je vysokoškolské vzdělání zbytečně vysoké? Níže uvádím různé odpovědi na tyto otázky.

Musil uvádí, že absolvent vysokoškolského studia sociální práce dokáže reagovat na situaci a použít z celé škály přístupů, kterými disponuje, ten správný. Zvládne vyhodnotit vývoj situace, odpovídajícím způsobem měnit postup intervence, ale také by měl umět ukončit intervenci, případně předat klienta kolegovi. Aby mohl sociální pracovník pomoci klientovi překonat různé obtíže, učí se na základní úrovni znát teorie a pojmy z rozličných oborů. A na základě toho spolu s klientem dokázal určit problémovou oblast, naplánoval pomoc a také dokázal spolupracovat a komunikovat s odborníky z ostatních oborů.³²

Sociální práce je profesí, jedná se o: „*odbornou, profesionální činnost, která potřebuje zvláštní přípravu, zvláštní postupy a dovednosti, aby byla vykonávána efektivně, účinně.*“³³ Proto sociální pracovníci potřebují různé úrovně vzdělání. Podle náročnosti na znalosti a dovednosti lze rozdělit odborné činnosti sociálních pracovníků na odborné, pro tyto pracovníky je určeno vyšší odborné nebo bakalářské studium, pro pracovníky vykonávající řídicí činnost je magisterské studium a ty, kteří se věnují vědecké činnosti je univerzitní doktorské studium.³⁴

Janebová si myslí, že české školy sociální práce své studenty ne vždy dobře připravují pro výkon sociální práce. Problém mimo jiné spatřuje v tom, že vzdělavatelé, kteří jsou považováni za „teoretiky“ a „praktici“, kteří v sociální práci pracují, nejsou schopni se navzájem respektovat a spolupracovat. Sociální práce nemůže být dělána

³¹ MPSV ČR. *Pracovní dokument odborného kolegia pro tvorbu věcného záměru zákona o sociálních pracovnících a profesní komoře (profesní zákon)*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17207/profesni_zakon.pdf.

³² Srov. BAJER, P. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Sociální práce/Sociální práca*, s. 7 – 11, citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Pavlem Bajerem Libor Musil.

³³ TOMEŠ, I. Potřebujeme vědeckou nauku o sociální práci a sociálních službách? In *Fórum sociální práce*. s. 165

³⁴ Srov. TOMEŠ, I. Potřebujeme vědeckou nauku o sociální práci a sociálních službách? In *Fórum sociální práce*. s. 164 – 175

dobře bez znalosti teorií, ale je také potřeba, aby studenti měli možnost vidět teorie aplikované v praxi. Další problém vidí v tom, že některé školy vycházejí z požadavku jednotlivých zaměstnavatelů místo požadavků praxe, díky kterým by absolventi byli dobrými sociálními pracovníky, schopnými naplňovat cíle a principy profese. Sociální pracovníci by měli být schopni zjistit bariéry sociálního fungování nejen na straně klientů, ale také na straně sociálního prostředí. Místo toho produkují leckteré vysoké školy loajální a technicky dobře znalé absolventy, kteří bohužel nejsou schopní kritického myšlení. Vysoké školy by neměly zcela ignorovat zakázku zaměstnavatelů, ale pokud zaměříme vzdělání v sociální práci výhradně dle zakázky zaměstnavatelů, může to být v rozporu s cíli a principy sociální práce.³⁵ „*Kdo nepřemýšlí, nemá důvod zlobit a řada zaměstnavatelů přece chce poslušné zaměstnance. Jenže bude poslušný zaměstnanec schopen prosazovat práva svých klientek a klientů?*“³⁶

Kredátus pokládá studium sociální práce za důležité, protože poskytuje základy z teorie a metod sociální práce, ale nevidí v něm záruku profesionality a úspěchu v praxi sociální práce. Také zdůrazňuje, že mezi absolutoriem vysoké školy a skutečným sociálním pracovníkem profesionálem je období dlouhé práce na vlastní osobnosti, postupné nabývání pracovních zkušeností, informací, jejich analýza a komparace, formování a uplatňování intuice, empatie a zásad asertivního chování. Schopnost navazování terapeutického vztahu s klienty znamená i dozrávání a dozrání na sociálního pracovníka. Altruismus považuje Kredátus za nutný osobnostní rys sociálního pracovníka, aby dokázal poskytnout nezištnou péči a pomoc lidem v krizi.³⁷

Proti systému vysokoškolského vzdělávání sociálních pracovníků namítá Srový, že sociální práce se stala vysokoškolskou vědní disciplínou pouze omylem a chce ji vrátit zpět ke klientům a práci s nimi. Vysoké školy by měly přinášet sumu odborných znalostí využitelných v praxi, ale vidí problém v tom, že se tak neděje. Dále uvádí, že česká sociální práce nemá co nabídnout pracovníkům v praxi, aby to pro ně bylo

³⁵ Srov. JANEBOVÁ, R. R. Význam vzdělávání pro sociální práci. O vzájemné averzi světa vzdělavatelů a světa praktiků. In *Sborník přednášek z XX. konference Společnosti sociálních pracovníků ČR „Sociální práci proti chudobě a sociálnímu vyloučení.“* s. 31 – 38.

³⁶ JANEBOVÁ, R. Význam vzdělávání pro sociální práci. O vzájemné averzi světa vzdělavatelů a světa praktiků. In *Sborník přednášek z XX. konference Společnosti sociálních pracovníků ČR „Sociální práci proti chudobě a sociálnímu vyloučení.“* s. 34.

³⁷ Srov. BAJER, P., TOKÁROVÁ, A. Široká verejnost' stále vníma sociálnych pracovníkov jako úradníkov. *Sociální práce/Sociálna práca.* s. 12 – 13, citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Pavlem Bajerem a Annou Tokárovou Jozef Kredátus.

srozumitelné a použitelné. Sociální práce by se měla soustředit na teorie, metody a techniky, které budou užitečné jak pro sociální pracovníci v domově pro seniory, tak i pro pečovatelku. Do té doby nemohou sociální pracovníci ani další lidé pracující v sociálních službách dělat svou činnost cíleně, záměrně a tedy kvalitně.³⁸

Na to, že u sociálního pracovníka není důležité pouze vzdělání, upozorňuje Kopřiva: „*Nemusíme pochybovat o tom, že vztah ke klientovi je v pomáhajících profesích podstatnou složkou povolání. Příslušné dovednosti se však ve školách většinou neučí. (...) Klient potřebuje důvěřovat, cítit se bezpečný a přijímaný. Bez tohoto vztahového rámce se práce pomáhajícího stává jen výkonem svěřených pravomocí.*“³⁹

4 Studenti sociální práce v Českých Budějovicích

V Českých Budějovicích mohou studenti studovat na vysoké škole několik oborů na dvou fakultách Jihočeské univerzity. Na Zdravotně sociální fakultě jsou to dva obory bakalářské a jeden navazující magisterský. Na Teologické fakultě je jeden bakalářský a jeden navazující magisterský. Po úspěšném absolvování státních závěrečných zkoušek a obhájení bakalářské/diplomové práce splňují absolventi podle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění, kvalifikační předpoklady pro výkon práce sociálního pracovníka.

Protože zaměření oborů je různé a pro můj výzkum je důležité, věnuji se detailněji každému z nich níže. Jelikož jsem se ve výzkumu zabývala pouze studenty prezenčního studia, jsou informace o studijních oborech zaměřeny na jejich prezenční formu.

4.1 Zdravotně sociální fakulta JU

S ohledem na zaměření diplomové práce uvádím, že studenti ZSF mají pouze jeden předmět týkající se etiky a etické problematiky v sociální práci.

³⁸ Srov. KOPŘIVOVÁ, J. Česká sociální práce jako obor naprosto selhala. *Sociální práce/Sociálna práca*, s. 8, citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Janou Kopřivovou Jan Syrový.

³⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 15.

4.1.1 Bakalářské studium

4.1.1.1 Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory

Studium tohoto programu je tříleté a umožní absolventovi získat potřebné vědomosti a dovednosti ze zdravotnických, sociálních, právních, humanitních a speciálně pedagogických oborů, které jsou potřebné pro sociálního pracovníka. Součástí studia jsou také odborné praxe, na kterých student získá potřebné znalosti a dovednosti, v průběhu praxí je student pod supervizí.

Absolvent tohoto oboru nalezne uplatnění v ambulantních a ústavních sociálních zařízeních, v orgánech státní správy a samosprávy, v nestátních neziskových organizacích a v pedagogických zařízeních.⁴⁰

4.1.1.2 Sociální práce ve veřejné správě

Také studium tohoto oboru je tříleté a jeho cílem je připravit vysokoškolsky vzdělaného zaměstnance pro profesí v sociální práci ve veřejné správě ve všech jejích oblastech, tj. sociálního zabezpečení státní správy, veřejné správy a v poradenství v sociálním zabezpečení. V rámci studia se pozornost zaměřuje do oblastí právní teorie a praxe s hlubším zaměřením na legislativu k výkonu profesí ve veřejné sféře. Součástí studia jsou také odborné praxe pod supervizí.

Absolvent ovládá problematiku sociální politiky, sociální práce, práva, ekonomiky a řízení tak, aby mohl sám službu poskytnout nebo zajistit.⁴¹

4.1.2 Navazující magisterské studium

4.1.2.1 Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory

Studium tohoto oboru je dvouleté a navazuje na stejnojmenný bakalářský obor a na bakalářské obory se zdravotně sociálním zaměřením nebo pouze se sociálním zaměřením. Navazující magisterské studium je zaměřeno na interdisciplinární znalosti

⁴⁰ Srov. Zdravotně sociální fakulta JU. *Studijní obor: Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/dok/studijni-agenda/studijni-obory/rehabilitacni-psychosocialni-pece-o-postizene-deti-dospele-a-seniory/rehabilitacni-psychosocialni-pece-o-postizene-deti-dospele-a-seniory-studijni-obor>

⁴¹ Srov. Zdravotně sociální fakulta JU. *Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/dok/studijni-agenda/studijni-obory/socialni-prace-ve-verejne-sprave/socialni-prace-ve-verejne-sprave-studijni-obor>

a dovednosti v oblasti sociální rehabilitace, zdravotnické rehabilitace, pedagogické a pracovní rehabilitace. Část studia je věnována odborné praxi pod supervizí.

Absolvent navazujícího magisterského studia je erudovaným sociálním pracovníkem s teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi v systému koordinované rehabilitace v souladu s evropskými trendy. Je připraven pro výkon sociální práce ve státních, soukromých, církevních a v nestátních neziskových organizacích.⁴²

4.2 Teologická fakulta JU

Na TF mají studenti větší množství předmětů týkajících se etiky a etické problematiky v sociální práci.

4.2.1 Bakalářské studium

4.2.1.1 Sociální a charitativní práce

I tento bakalářský obor je tříletý a studium se zaměřuje na problémové situace v oblasti vzájemných vztahů člověka a prostředí, ve kterém se nachází. Zabývá se jednotlivci, rodinami, skupinami a také různými komunitami. Je kladen důraz na filosofické, teologické, pedagogické a sociální souvislosti. Součástí studia je také praxe se supervizí.

Absolvent je způsobilý vykonávat sociálně správní činnost, sociálně právní poradenství, sociální posouzení, sociální prevenci a ochranu, sociální intervenci, koncepční činnosti, sociální management a další činnosti. Může vykonávat sociální a charitativní práci ve státních, soukromých, církevních i dobrovolnických organizacích.⁴³

⁴² Srov. Zdravotně sociální fakulta JU. *Studijní obor: Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/dok/studijni-agenda/studijni-obory/rehabilitacni-psyhosocialni-pece-o-postizene-deti-dospele-a-seniory-1/rehabilitacni-psyhosocialni-pece-o-postizene-deti-dospele-a-seniory-studijni-obor>

⁴³ Srov. Teologická fakulta JU. *Studium sociální a charitativní práce*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/socchar>.

4.2.2 Navazující magisterské studium

4.2.2.1 Etika v sociální práci

Jedná se o dvouletý studijní obor, který prohlubuje předchozí znalosti studentů zejména o etické a psychologické důrazy a kompetence. Praktickou částí studia je praxe pod supervizí.

*„Sociální práce je zde chápána ve spojení s etickými a světonázorovými motivy jak ze strany klientů, tak ze strany sociálních pracovníků a společnosti. Těchto ideových a etických motivů si je absolvent vědom, respektuje je a dokáže se v nich orientovat a aktivně napomáhat v řešení konfliktů a problémů, kde tyto faktory hrají významnou roli.“*⁴⁴ Absolvent pracující v sociální oblasti je schopný organizační práce s lidmi, při které zohledňuje lidský a etický rozměr sociální problematiky. Je si vědom, že sociální pracovníci stojí při své práci před dilematy, jejichž řešení vyžaduje i etický úhel pohledu, případně eticky podloženou argumentaci. Dokáže zohlednit nejen ekonomické a organizačně technické faktory, ale také etické a náboženské faktory. Má předpoklady pro výkon sociální a charitativní práce především ve vedoucích pozicích ve státních, soukromých, církevních i dobrovolných organizacích.⁴⁵

5 Motivace ke studiu sociální práce a osobnost sociálního pracovníka

U studentů sociální práce je důležitá jejich motivace, proč se rozhodli pro pomáhající profesi, která není nijak prestižní ani dobře finančně ohodnocená, ale přitom je velice náročná a klade vysoké nároky na osobu pomáhajícího.

Říčan upozorňuje, že mimo vědomé roviny, proč se někdo rozhodne pro pomáhající profesi, ovlivňují tuto volbu i všelijaké postranní a sobecké pohnutky, pocity či přání.⁴⁶ S tím souhlasí i Guggenbühl-Craig: *„Nikdo nedokáže jednat na základě pouze čistých*

⁴⁴ Teologická fakulta JU. *Studium sociální a charitativní práce*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/socchar>.

⁴⁵ Srov., tamtéž

⁴⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *Kdo chce pomáhat druhým, měl by rozumět sám sobě*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=429>.

motivů. I ty nejušlechtlejší činy vycházejí z čistých i nečistých, světlých i temných motivů.“⁴⁷

Říčan uvádí devět motivů, které, v případě, že si jich není dotyčný vědom, mohou být nebezpečné. Prvním je soucit, který se pokud nevede k činům, stává sebeuspokojující sentimentalitou. Druhým motivem pro práci s lidmi může být zvědavost, která pokud je přiměřená, tak pomáhajícímu při práci pomůže. Nesmí však překročit hranici toho, co o klientovi potřebuje vědět, aby mu dokázal pomoci. Další pohnutkou je pomoc z povinnosti a její horší varianta skutkařství, kdy si pomáhající myslí, že bude za svou pomoc odměněn. Pro některé může být motivem pro pomáhání vlastní neštěstí, kdy pracovník místo řešení vlastních problémů, řeší problémy ostatních.⁴⁸ S tím souvisí také syndrom pomáhajících, kdy pracovník v pomáhajících profesích, který touží po respektu a uznání, řeší pomáháním své rané trauma odmítnutého dítěte.⁴⁹ Pokud si pomáhající nedokáže najít v osobním životě přátele, může hledat ve své práci východisko z osamělosti a snažit se z klientů udělat přátele, což je s ohledem na nerovný vztah mezi klientem a pracovníkem nežádoucí. Sedmým motivem je spasitelský komplex, kdy pracovník nabyde dojmu, že je nepostradatelný a nemůže nikoho odmítnout, tím trpí jeho kvalita práce, ale i duševní a tělesná kondice. V pomáhajících profesích se pracovník setkává s lidmi, nad které se může povyšovat či jimi pohrdat, může za to komplex méněcennosti, který je spojen s honbou za pocitem vlastní důležitosti. Devátým motivem je panovačnost, kdy místo touhy pomoci má pracovník touhu po moci a chce ovládat druhé. Pocit moci mu dělá dobře, ale jeho práce je znehodnocena.⁵⁰ Pracovník u sebe může identifikovat projev moci, když zjistí, že se chová jinak k lidem, kteří jsou svěřeni do jeho péče a jinak k těm, kteří mu svěřeni nejsou. Čím větší rozhodovací moc má pracovník ve věcech klienta, tím je pro něj složitější stát se klientovým partnerským konzultantem v emočních a vztahových

⁴⁷ GUGGENBÜHL-CRAIG, A. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích*. s. 14

⁴⁸ Srov. ŘÍČAN, P. *Kdo chce pomáhat druhým, měl by rozumět sám sobě*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=429>.

⁴⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 59.

⁵⁰ Srov. ŘÍČAN, P. *Kdo chce pomáhat druhým, měl by rozumět sám sobě*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=429>.

aspektech jeho problému.⁵¹ Protože pracovníkovo jednání, které není odpovědí na klientovu objednávku, není pomocí, ale kontrolou.⁵²

Mimo motivace k výkonu pomáhající profese mohou hrát roli i jiné faktory. Společnost Scio udělala výzkum týkající se motivace a priorit uchazečů o studium na vysoké škole při Národních srovnávacích zkouškách, které slouží jako přijímací řízení na některé fakulty. Zjistili, že ke studiu na vysoké škole motivují uchazeče především tři důvody: zájem dále se vzdělávat, zájem získat vysokoškolský titul a zájem získat žádanou pracovní pozici. Mezi odpověďmi se však také často objevovaly argumenty, že studiem vysoké školy získají společenskou prestiž, jejich okolí to od nich očekává či zisk času před nástupem do práce. Konkrétní fakultu si uchazeči volí nejčastěji s ohledem na uplatnění v praxi a kvalitu výuky. Nezanedbatelných 20 % uchazečů volí školu podle toho, jaká je možnost studentského života. Přibližně 10 % hledá nejsnadnější cestu k absolvování vysoké školy a 5 % volí školu s ohledem na co nejlevnější studium.⁵³

Také Centrum pro studium vysokého školství (CSVŠ) realizovalo v letech 2003 – 2005 projekt, jehož cílem bylo zjistit motivaci ke studiu u studentů veřejných vysokých škol. Dlouhodobě studenty motivuje nejvíce budoucího získání dobře placeného zaměstnání a dobré profesionální kariéry. I další atributy jakými jsou postavení ve společnosti a zisk vysokoškolského titulu souvisí s profesionální kariérou a vysokými příjmy. Více než 30 % uvedlo studium jako oddálení nástupu do práce. Lze pozorovat zvyšující se procento studujících z důvodu pokračování rodinné tradice. Za znepokojující lze považovat, že zájem o konkrétní obor se u studentů jeví pouze jako doplňující hodnota vysokoškolského vzdělání, jehož důležitost klesla od roku 1998 do roku 2004 o více než 10 %.⁵⁴

Avšak jak dodává Drucker, pro sociální práci, která je spjata s lidmi a problémy společnosti, je akademický výkon nedostačující. Za základní požadavek na sociálního pracovníka pokládá osobní vlastnosti a hlubokou schopnost citlivosti a tvůrčí

⁵¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 41.

⁵² Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. s. 22.

⁵³ Srov. Scio. *Motivace, priority a kvalita uchazečů o VŠ studium*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: https://www.scio.cz/download/analyzy/souhrn_poznatku_Vektor_uchazeci.pdf

⁵⁴ Srov. MENCLOVÁ, L., BAŠTOVÁ, J. *Vysokoškolský student v České republice – komparace z výsledků let 1992 – 2005*. *AULA revue pro vysokoškolskou a vědní politiku*. s. 90 – 91.

vynalézavosti při práci s lidmi.⁵⁵ „*Tento požadavek nemá svůj původ pouze v náboženských kořenech, filozofii a zásadách většiny sociální práce, ale v technické skutečnosti, že dotyčný člověk sám, jeho vědomí sama sebe, potenciální bohaté využití jeho vlastních životních zkušeností a jeho zvláštností, jeho talent pro účelné využití vlastních vztahů a hodnot jsou považovány za fundamentální zdroj vědění (instinktivního, emocionálního a intelektuálního), který má být využit a stát se „nástrojem“ sociálních pracovníků.*“⁵⁶

Sociální pracovník jakožto pracovník pomáhající profese musí mít jisté předpoklady a dovednosti, které ke své práci potřebuje. S tímto názorem souhlasí i Matoušek, který uvádí obecné předpoklady a dovednosti pracovníka pomáhající profese, a zároveň upozorňuje, že tyto předpoklady ochraňují nejen klienty, ale také samotného sociálního pracovníka, který je při své práci vystaven různým rizikům, např. syndrom vyhoření.⁵⁷

Sociální pracovník by měl být fyzicky zdatný, protože pomáhat druhým je těžká a vysilující práce. Současně s tím by měl být inteligentní a snažit se neustále obohacovat své znalosti, seznamovat se s novými přístupy, číst odbornou literaturu a tím se snažit zachovat si svou odbornost. Pro klienta je důležité, zda je pro nějak sociální pracovník přitažlivý a to nejen vzhledově, ale především svými názory, chováním a odborností. Sociální pracovník by měl působit důvěryhodně, což znamená, že bude diskrétní, spolehlivý a projeví porozumění pro klienta a jeho problémy. Nezbytné jsou pro sociálního pracovníka také komunikační dovednosti a umění naslouchat.⁵⁸ Za jednu z forem lidské komunikace považujeme také empatii, a být empatický znamená: „*být v každém okamžiku citlivý vůči změnám odehrávajícím se v druhé osobě, ať již jde o strach, zlost, něžnost, zmatek nebo cokoli jiného, co druhý právě prožívá.*“⁵⁹

Jankovský pokládá za důležitý předpoklad k výkonu pomáhajících profesí ochotu ke službě druhým, ke které patří mimo osobnostních dispozicí a vzdělání také ochota přinášet oběti.⁶⁰

⁵⁵ Srov. DRUCKER, D. Sociální práce akademická nebo praktická – rozpor nebo nutnost? *Sociální práce/sociální práca*. s. 41.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 52.

⁵⁸ Srov. tamtéž s. 52 – 54.

⁵⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 54.

⁶⁰ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. s. 152.

6 Profesionalizace SP

Matoušek charakterizuje profesi jako zaměstnání vyžadující zvláštní dovednosti a znalosti, jeho profil a standardy určují profesní sdružení. V případě pomáhajících profesí, mezi něž se sociální práce řadí, definují profesní standardy nejen způsob práce, ale také vhodného klienta.⁶¹ Profesi vykonává profesionál a za toho je v Čechách označován někdo, kdo je v zaměstnaneckém poměru a za svou práci bere plat. Neznamená to pouze, že je zručný a pečlivý, ale také, že jedná odpovědně vzhledem ke klientům i společnosti.⁶²

Podle Greenwooda se profese vyznačuje pěti základními vlastnostmi. Těmi jsou systematická teorie, autorita uznávaná klienty, autorita uznávaná komunitou, profesní kultura a etický kodex. Mezi profesí a ne-profesí je rozdíl kvantitativní, protože tyto charakteristiky plní různá zaměstnání v různé míře. Ke Greenwoodovým pěti vlastnostem přidává Bisman ještě ovládnutí specifických praktických dovedností, dodržování důležitých profesních hodnot a předpokládá, že profesionál je oddaný poslání profese a je veden altruistickou motivací k poskytování služeb.⁶³

Systematická teoretická základna a specifické praktické dovednosti - dovednosti jsou charakteristické pro určitou profesi a vycházejí z vědomostí založených na vnitřně konzistentní teoretické základně. Na základě komplexního zhodnocení situace a svých teoretických i praktických dovedností by měl profesionální pracovník být schopný vybrat a aplikovat vhodnou strategii intervence. Profesionál má teoretické i praktické zkušenosti, přičemž orientaci v teorii zajišťuje akademický vzdělávací systém. Klienti nemohou hodnotit práci profesionála, protože disponuje dovednostmi a znalostmi, jaké běžný člověk nemá.⁶⁴ Janebová nepovažuje českou teorii sociální práce za příliš konzistentní, protože zahraniční literatura, ze které studenti při studiu čerpají, nemusí vždy odpovídat našemu kontextu. Přitom sociální práce je komplex, který se mění

⁶¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 156.

⁶² Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 73.

⁶³ Srov. tamtéž s. 74.

⁶⁴ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 74.

v různých kulturách a porozumět jí můžeme pouze v sociálním a kulturním kontextu účastníků.⁶⁵

Autorita profese uznávaná klienty - často klient nedokáže určit, jaké má potřeby a jak by je měl naplnit. Proto se obracejí na pracovníka a věří mu, že má znalosti, díky kterým mu pomůže najít nejvhodnější řešení jeho problému. Profesionál je limitován sférou působnosti, ve které je vzdělaný, a má potřebné kompetence.⁶⁶

Profesionální práce má svým způsobem být výlučná a v sociální práci bývá za tuto výlučnost považována komplexnost přístupu, se kterou sociální pracovníci pracují.⁶⁷

Autorita uznávaná společností - snahou každé profese je mít autoritu ve společnosti stvrzenou určitými privilegii, jako je např. kontrola profesní organizace nad studijními programy, akreditacemi, obsahem studijních programů, vydáváním osvědčení kvalifikovaným pracovníkům. Také se snaží o právní ochranu profesionálního titulu sociálního pracovníka. V Čechách jsou předpoklady pro výkon sociálního pracovníka uvedeny v zákoně o sociálních službách.⁶⁸

Kultura profese - v rámci profese existují formální a neformální skupiny, jejichž vzájemná interakce vytváří profesní kulturu s vlastními normami, hodnotami a symboly. Formálními skupinami jsou institucionalizovaná zařízení, kde se setkávají pracovníci profesionálové a klienti, vzdělávací organizace, výzkumná centra a profesní asociace. Menší skupiny profesionálů, kteří se sdružují podle specializace, povahy práce, místa pracoviště atd., jsou skupiny neformální.⁶⁹

Etický kodex profese - etický kodex slouží k regulaci moci a privilegií, která by mohla být zneužita. Etický kodex může být formální i neformální, mají ho profese i ne-profese, profesní kodexy však bývají psané systematičtěji.⁷⁰

Důležité profesní hodnoty – základní hodnotou v pomáhajících profesích je respekt ke klientům. Profesionálové vždy jednají v nejlepším zájmu klientů a klienti jim mohou

⁶⁵ Srov. JANEBOVÁ, R. Otázky k profesionalizaci sociální práce. *Práce a sociální politika*. s. 4.

⁶⁶ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 74 – 75.

⁶⁷ Srov. JANEBOVÁ, R. Otázky k profesionalizaci sociální práce. *Práce a sociální politika*. s. 4.

⁶⁸ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 74 – 75.

⁶⁹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 73 – 75.

⁷⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 73 – 75.

důvěřovat, že jim poskytnou nestrannou, odbornou a diskrétní pomoc. Pracovníci mohou ovlivňovat místní politiku, a jsou s nimi konzultována opatření sociální politiky státu.⁷¹

Oddanost poslání sociální práce – sociální pracovník pomáhá klientovi při zvládnání požadavků kladených vnitřním i vnějším prostředím a bez vnitřního přesvědčení o správnosti poslání sociální práce by těžko dokázal svou činnost zvládat, jedná se totiž o velmi komplexní činnost.⁷²

Jelikož sociální práce nenaplnuje všechna uvedená kritéria, jak upozorňuje Banksová, bývá často definována jako semiprofese. Argumentem je, že sociální práce nedisponuje pevným teoretickým základem, sociální pracovníci si nemohou dělat nárok na speciální dovednosti a ve společnosti vládne ambivalentní vztah k autoritě sociálních pracovníků. Odpůrci této teorie tvrdí, že i když mají sociální pracovníci nižší status i prestiž, přesto vládnu značnou mocí.⁷³

Janebová si myslí, že sociální pracovníci nemají šanci se svou multikulturalitou dostat požadavku typické kultury profese, protože společná kultura končí na obecně deklarovaných hodnotách. Ale také se domnívá, že sociální práce disponuje některými nespornými klady, především sebereflexí, které ji k profesi předurčují.⁷⁴

Sociální práce byla některými autory považována za poloprofesi, protože ji mohli vykonávat také dobrovolníci nebo zaškolení pracovníci.⁷⁵ Nyní mohou sociální práci vykonávat pouze sociální pracovníci tak, jak je charakterizuje zákon o sociálních službách.⁷⁶

Navrátil sociální práci za profesi považuje a upozorňuje, že v České republice existuje Společnost sociálních pracovníků a Asociace vzdělavatelů v sociální práci, které se obě podílejí na profesionalizaci sociální práce. Sociální práce však zatím nedosahuje takové míry profesionalizace, která je obvyklá ve Spojených státech amerických a v západní Evropě.⁷⁷

⁷¹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 73 – 75.

⁷² Srov., tamtéž

⁷³ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 41.

⁷⁴ Srov. JANEBOVÁ, R. Otázky k profesionalizaci sociální práce. *Práce a sociální politika*. s. 4.

⁷⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 156.

⁷⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

⁷⁷ Srov. NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. s. 7.

Ve střední Evropě převládá regulace sociální práce státem, a proto jsou i v ČR sociální pracovníci uznáni jako profese zákonem, konkrétně zákonem o sociálních službách. Tento zákon vymezil odborné předpoklady výkonu sociální práce a uzákonil, že bez odborných sociálních pracovníků nelze provozovat registrovanou sociální službu. Ale chybí nám právní úprava, která by definovala profesní sociální práci v širším pojetí.⁷⁸

Cesta profesního rozvoje sociální práce je formována interakcí mezi třemi komplexními a někdy velmi nestabilními proměnnými. První je úroveň profesionální moci a soudržnosti sociální práce, která je důležitá k dosažení definovaného profesionálního cíle. Tím může být přijetí etického kodexu nebo vytvoření silného profesionálního sdružení. Druhým je vnější vliv, který může profese uplatnit k dosažení jiných cílů, například získat kontrolu nad vzděláváním a vstupem do profese, státní sankce za porušení etického kodexu atd. Třetí proměnnou je politický, hospodářský a sociální kontext profese, sem patří profesionální prestiž, prostor pro uplatnění odborných znalostí a odborné znalosti na úrovni politiky.⁷⁹

Některými autory je profesní skupina považována za exkluzivní a sebeochraňující skupinu, která se snaží získat moc nad svým vlastním zaměstnáním i nad klienty.⁸⁰

Podle Staub-Bernasconi by sociální práce neměla být pouhým povoláním, ale profesí. Sociální práce má dvojí mandát a to individuální a společenskou funkci. K tomu, aby se stala profesí, potřebuje nikoliv výše zmíněný dvojitý mandát, ale mandát trojitý, do kterého patří tyto prvky:

- Interdisciplinární a transdisciplinární vědecký základ, který se vztahuje k předmětu sociální práce (sociální problémy), a díky kterému sociální práce získává vědecky zdůvodněné oblasti práce a pracovní metody.
- Etický základ (etický kodex), na který se mohou profesionálové odvolávat, a který by reguloval centrální otázky profese jako takové.

⁷⁸ Srov. TOMEŠ, I. Sociální práce dnes a zítra. In *Politiky a paradigmata sociální práce: Co jsme zdělili a co s tím uděláme?* s. 8 – 9.

⁷⁹ Srov. WEISS-GAL, I. - WELBOURNE, P. The professionalisation of social work: a cross-national exploration. In *International Journal of Social Welfare*, roč. 17, 2008, č. 4, s. 281-290

⁸⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci.* s. 64.

- Explicitní zmínění lidských práv v profesním kodexu což by umožnilo, aby problémy, možnosti řešení a úkoly byly formulovány z perspektivy lidských práv, a ne pouze na legislativním základě.

Zmíněný třetí mandát sociální práce je její profesionálnost, proto je profesí. Tyto tři mandáty jsou odvozeny od jejich adresátů, od společnosti reprezentované zadavateli sociální práce a od profese.⁸¹

6.1 Přípravovaný profesní zákon sociálních pracovníků

Sociální práci se v posledních dvaceti letech otevřeli nové možnosti, ale vývoj také přinesl roztříštění a podřazování sociální práce do jednotlivých systémů sociální ochrany. To může vyvolávat dojem, že sociální práce a její realizace jsou upraveny speciální právní normou. Nejsou však zajištěny podmínky pro profesní rozvoj, pro etablování profesního stavu, formulaci práv a povinností pro výkon profese, ochranu profese, ochranu kvality výkonu sociální práce a kvalitní a individuálně orientovaný systém celoživotního vzdělávání. Legislativa také negarantuje základní společnou úroveň kompetencí sociálních pracovníků ani nejsou stanovena kárná opatření, která by mohla sloužit jako kontrolní mechanismus garance kvality sociální práce. Proto se připravuje profesní zákon sociálních pracovníků, který by měl být užitečným krokem k rozvoji sociální práce a prosazování zájmů jejich klientů.⁸²

Profesní zákon by měl zajistit kvalitu výkonu sociální práce, zajistit profesní rozvoj a růst pro sociální pracovníky a napomoci zvýšit prestiž oboru. Počátky vzniku tohoto zákona lze datovat do doby vzniku zákona o sociálních službách. Legislativním procesem prošel pouze zákon o sociálních službách a do něj byla z profesního zákona včleněna pouze část. Tímto způsobem byly alespoň částečně upraveny podmínky pro výkon činnosti sociálního pracovníka.⁸³ Toto včlenění s sebou přineslo i negativa: *„Začlenění předpokladů pro výkon sociální práce do právní úpravy sociálních služeb podpořilo sklon veřejnosti i pracovníků některých pomáhajících oborů poněkud*

⁸¹ Srov. STAUB-BERNASCONI, S. In OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*. s. 167 – 169.

⁸² Srov. SUDA, R., JANEBOVÁ, R. Pomůže rozvoji sociální práce nová právní úprava? *Sociální práce/Sociální práca*. s. 10 – 12.

⁸³ Srov. KODYMOVÁ, P., SUDA, R., MUSIL, L. Profesní zákon pro sociální práci – potřeba, nutnost, nebo nadbytečná regulace. *Sociální práce/Sociální práca*. s. 50.

nešťastně ztotožňovat sociální práci se sociálními službami, případně redukovat oblast působnosti sociální práce na „resort“ sociálních služeb.“⁸⁴

Na současném zákoně o sociální práci či sociálních pracovnících se pracuje od počátku roku 2012. V pracovní skupině jsou zastoupeni zaměstnavatelé, vzdělavatelé, sociální pracovníci a také odborní pracovníci sekce sociální a rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí. Pracovní skupina zvažovala dvě možnosti, buď řešit stávající problémy novelizací současné legislativy, nebo navrhnout právní úpravu vzniku komory sociálních pracovníků. Upřednostňovaný je vznik komory sociálních pracovníků, která by garantovala kvalitu sociální práce, určovala rozvoj a celoživotní vzdělávání a udělovala oprávnění k „registrovanému“ výkonu sociální práce při splnění daných podmínek.⁸⁵

Přestože se původní harmonogram přípravných prací kvůli politickým změnám posunul, zůstává cílem získat dostatek podkladů a argumentů pro zařazení profesního zákona sociálních pracovníků do legislativního plánu vlády. Pokud se to podaří, mohlo by již v roce 2015 dojít ke schválení tohoto právního předpisu.⁸⁶

I když nová právní úprava může být užitečným krokem k rozvoji sociální práce a prosazování zájmů jejích klientů, je třeba dávat pozor, aby se nejednalo o pouhé „sekširování“ a omezování autonomie sociálních pracovníků.⁸⁷

6.2 Paradoxy profesionálního pomáhání

Kopřiva ve své knize uvádí tři paradoxy profesionálního pomáhání.

Prvním paradoxem je pochopení pro každého. Angažovaný pracovník by měl každého klienta pochopit, zajímat se o něj, přijímat ho takového, jaký je. Pro pracovníka je samozřejmě těžké mít pochopení opravdu pro každého klienta. Nemůže upřednostňovat mladé, krásné a bohaté stejně jako není na pomáhajícím pracovníkovi, aby klienta morálně odsuzoval. Životní historie a současná situace pomáhajícího mohou

⁸⁴ Srov., tamtéž

⁸⁵ Srov., tamtéž

⁸⁶ SUDA, R. *Profesní zákon sociálních pracovníků – současný stav přípravy, potřeba odborné diskuse nad obsahem a harmonogram další kroků.* [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=9&clanek=155>.

⁸⁷ Srov. SUDA, R., JANEBOVÁ, R. Pomůže rozvoji sociální práce nová právní úprava? *Sociální práce/Sociální práce*. s. 10 – 12.

ovlivnit jeho střízlivý úsudek a profesionální zkušenost. Je třeba mít na paměti svá individuální citlivá místa a při práci s klienty s nimi počítat.⁸⁸

Druhým paradoxem je láska bližnímu ve službách potřeby úspěchu. Zcela přirozeně by každý sociální pracovník rád věděl, zda svou práci dělá dobře a zda je považován za odborníka. Nejen klient potřebuje přijetí, úspěch a dobrý vztah, pro pracovníka je kladné hodnocení potřebné k uspokojení jeho emoční potřeby dobrého sebehodnocení. Často však pracovník cítí potřebu být lidem potřebný, a vzdává se uskutečňování svých důležitých potřeb, a aby se vyhnul pocitu samoty a zbytečnosti, stará se o druhé. Přitom zdravě pomáhat může pouze tak, že se rád bude starat o ostatní, ale také o sebe.⁸⁹

Třetím paradoxem je láska k bližnímu jako zboží. I sociální pracovníky jejich profese musí uživit. Kopriva se však ptá, zda je možno brát za pomoc trpícímu peníze, a zda to vztah nedevaluje. Dochází k závěru, že výdělek je součástí pracovního prostředí a je nutné, aby člověk mohl svou práci vykonávat. Minimální výdělek by měl být takový, aby se pracovník nemusel nedostatkem peněz stresovat a neměl pocit nouze. Je však nepřijatelné pokud si pomáhající odreagovává svou nespokojenost s platem ve vztahu ke klientům.⁹⁰

6.3 Tři přístupy k profesionalizaci sociální práce

Dewe a kolektiv poukazují na skutečnost, že profesionalizace sociální práce přichází jako odpověď na požadavek praxe, kterým je potřeba kvalifikovaných odborníků, jež mohou a umí pracovat ve stále se rozšiřující oblasti sociální práce. Uvádějí tři přístupy, které můžeme najít ve vývoji profesionální sociální práce. Můžeme se s nimi setkat v jistých obměnách i v současné praxi sociální práce.⁹¹

⁸⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: [psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese]*. s. 21 – 24.

⁸⁹ Srov. tamtéž s. 24 – 26.

⁹⁰ Srov., tamtéž s. 26 -27.

⁹¹ Srov. DEWE a kol. In LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. s. 27.

6.3.1 Altruistický přístup k profesionalizaci sociální práce

Altruistický přístup předpokládá, že činnost sociálních pracovníků vychází z vnitřní, duševní, charismatické dispozice anebo daru, který se zrcadlí uvnitř tohoto povolání.⁹²

Požadavky na etický rozměr osobnosti sociálního pracovníka mohou u tohoto přístupu převýšit i požadavky na jeho odbornou přípravu. Sociální pracovníci respektují možné nebezpečí, které se ukrývá v odlišnostech konkrétních sociálních problémů, a odmítají vytvářet stereotypy profesionálního chování. Tito sociální pracovníci odmítají přijmout závazné a zavazující pravidla stanovující použití konkrétních metod a technik, oproti tomu zdůrazňují moudrost založenou na životním poznání, chování dle svého pocitu prosazují očekávání klientů a okolí, které jsou správné, autentické a vycházejí z osobního odevzdání se zvolenému povolání. Úspěšnost sociálního pracovníka je podmíněná odborností a orientací na kurativní sociální práci založená na klinicko-individuálním přístupu ke klientovi. Tento přístup předpokládá, že teoretické vzdělání a praktické zkušenosti budou dostatečné pro vytváření programů pomoci, které by mohly nahradit teoretické zvládnutí příslušné metodiky.⁹³

6.3.2 Vědecko-racionalizační přístup k profesionalizaci sociální práce

Tento přístup je typický orientací na sociálně-technický, inženýrsky profesionální přístup, který je v podstatě propojením altruismu a tradicionalismu, postavený na racionalitě, vědeckosti a pokroku. Je charakteristický metodicko-systematickým způsobem poznávání a přesně stanoveným způsobem kontroly výkonu. Sociální práci lze vymezit jako specifickou, státem poskytovanou pomoc, která předpokládá poměrně vysokou míru angažovanosti státu do činnosti sociálního pracovníka, který sám sebe chápe jako vykonavatele sociální služby. Klient má v tomto přístupu roli adresáta pomoci, tedy toho, kdo se nachází v nouzi a potřebuje pomoc. Sociální pracovník mu nabízí a poskytuje pomoc podle administrativních pravidel. Pomoc není odvozovaná od morálních a etických principů, ale od společností definovaných a organizovaných forem pomoci, které jsou orientované na jednotlivé oblasti. Aby klient měl na poskytnutí pomoci nárok, musí se jeho problém týkat některé z definovaných oblastí. O poskytnutí pomoci rozhoduje sociální pracovník, který zastává pozici funkční

⁹² Srov. DEWE a kol. In LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. s. 27.

⁹³ Srov. LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. s. 28.

autority, na základě svých znalostí. Tento přístup umožňuje racionální, logické plánování profesionální pomoci, odvozené nikoliv od jednotlivce, ale od typu problému.⁹⁴

Sociální pracovník v tomto přístupu není v roli altruistického pomocníka klientů, ale v roli experta. Morální principy přijímá a respektuje, protože jsou součástí jeho profesionální image. Pozice experta umožňuje sociálnímu pracovníkovi upřednostnit prosazení formálního, expertního přístupu k řešení sociálních problémů klientů, před individuálním přístupem, který posilňuje kompetence a pozici klienta.⁹⁵

Tento přístup byl kritizován, protože profesionalita byla často vyměněna za expertokracii. Na klienta bylo pohlíženo jako na neschopného posoudit vhodnost zvoleného postupu k řešení jeho problému s odůvodněním, že mu chybí potřebné odborné a komplexní poznání veškerých souvislostí. Leckdy se tak stávalo, že se přistoupilo k řešení problému způsobem, se kterým klient nesouhlasil, či pro něj bylo neakceptovatelné. Další kritika se týkala neschopnosti odlišit rozdíl mezi naučeným a přežitým v důsledku čeho se sociální pracovník distancoval od praktických zkušeností a řešení hledá pouze na základě vědeckého poznání.⁹⁶

6.3.3 Přístup k profesionalizaci sociální práce orientované na každodenní život

Takto chápané profesionální jednání se stává významným při odhalování sociálních struktur, které způsobují konflikty mezi jednotlivými subjekty a vycházejí z diskurzivní profesionality, kterou můžeme chápat jako hermeneutické jednání, orientované na svět klienta. V tomto přístupu je více přítomná snaha o odborný dialog zacílený na autonomii klienta v jeho individuálních, každodenních životních situacích, respektující jeho životní zkušenost.

Sociální pracovník se pokouší pochopit životní situaci klienta prostřednictvím sociální anamnézy. Tento přístup zdůrazňuje souvislosti mezi způsobem komunikace a profesionálním chováním. Pokud tyto souvislosti nejsou akceptovány, napomáhá to vzniku asymetrického postavení pracovníka a klienta. Sociální pracovník se orientuje na specifickou klientovu problematiku a následně na hledání individuálních možností

⁹⁴ Srov. LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. s. 29.

⁹⁵ Srov. DEWE a kol. In LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. s. 30.

⁹⁶ Srov. LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. s. 30 – 31.

řešení, které nejvíce odpovídají představám a potřebám klienta. Sociální pracovník vychází z předpokladu, že angažovanost klienta při řešení vlastního problému hned na začátku je předpokladem úspěšného řešení problému. Na rozdíl od předcházejících přístupů, nevychází sociální pracovník z předpokladu, že jeho jednání je prospěšné pro klienta jen tehdy, kdy ho ochraňuje a poskytuje mu pocit bezpečí a jistoty. Klient musí poznat i rizika situace, ve které se nachází, a proto mu sociální pracovník musí objasnit příčiny, souvislosti a následky možného konání.

Cílem tohoto přístupu je mobilizace klienta k svépomoci. Sociální pracovník, vystupující jako partner, pomáhá klientovi odhalit alternativní řešení, učí ho hledat možnosti, které se nachází v jeho okolí i odhalovat a rozvíjet vlastní potenciál. Obě strany spolu uzavírají smlouvu, která přesně vymezuje jejich postavení, úlohy a očekávání a tím tvoří vztah mezi klientem a pracovníkem svobodnějším pro obě strany. Sociální pracovník není ze strany organizace vázán konkrétním postupem. Přístup orientovaný na každodenní život předpokládá, že ve skutečném životě musí být sociální pracovní schopný vybrat metodu, která nejvíce odpovídá konkrétní problémové situaci a také možnostem a potřebám klienta.

Zároveň však předpokládá, že každý zvolený přístup bude odvozený od vědecky ověřeného poznání v dané oblasti. Orientace na profesionální výkon a jeho propojení s etickými požadavky tvoří základ odborného jednání sociálního pracovníka, který je relativně nezávislý na státní kontrole. Kompetence získává sociální pracovník prostřednictvím profesionální přípravy. Cílem profesionálního jednání se stává orientace na posilování sociálních kompetencí klienta, na převzetí jeho vlastní zodpovědnosti za svůj život. Role sociálního pracovníka je převážně zprostředkovatel, který zpřístupňuje potřebné informace svým klientům.⁹⁷

7 Vybraná pojetí sociální práce

V této kapitole představuji nejznámější pojetí sociální práce, jak je uvádějí jednotliví autoři.

⁹⁷ Srov. LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. s. 31 – 33.

7.1 Neangažovaný a angažovaný pracovník

Podle toho, jak pojmají svou práci, rozděluje Kopřiva pracovníky na neangažované a angažované.

Neangažovaný sociální pracovník chápe svoji profesi jako výkon svěřených pravomocí bez osobního zájmu o klienta. Takový pracovník nemá zájem o to, aby se stal pro klienta jakýmsi opěrným bodem v jeho nesnadné situaci, ale v rámci svých úředních hodin pouze plní své úkoly a bez jakéhokoliv osobního zájmu zodpovídá dotazy klientů. I když neutrální vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem není zrovna ideální, může být vztah ke klientovi ještě horší než neutrální. U takovýchto pracovníků postrádají klienti slušnost, oproti tomu se u nich setkávají s arogancí, hrubostí a lhostejností.⁹⁸

Protikladem neangažovaného sociálního pracovníka je pracovník angažovaný, pro kterého je pomáhání smysluplnou činností. Takoví pracovníci, kteří chtějí pomáhat, být potřební a podporovat své klienty, vykonávají pomáhající profesi navzdory nižším příjmům. Angažovaný pracovník se může setkat s dvěma typy problémů. Prvním z nich je tendence přebírat kontrolu nad klientem a druhým obětování se pro klienty. I přes tato rizika patří podle Kopřivy pomáhající profese k těm: „*teré mohou nadchnout, které jsou s to angažovat člověka celého. Jsou jednou z možností, jak se vyhnout rozštěpení života na dvě části, kdy jedna část – práce – je pouze nezbytnou obětí pro umožnění skutečného života, jenž začíná až po pracovní době.*“⁹⁹

7.2 Tři modely sociální práce dle Banksové

Banksová rozlišuje tři modely praxe sociální práce, které nazývá profesionální, technicko-byrokratický a angažovaný/radikální. Je si vědoma toho, že stejně jako jiné pokusy o kategorizaci je i její dělení umělé, ale považuje to za způsob, jakým lze zkoumat různé tendence, které mohou sociální pracovníky ovlivnit v jejich praxi v závislosti na jejich etických postojích a konkrétního pracovního nastavení.¹⁰⁰

⁹⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: [psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese]*. s. 17

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. s. 144.

Všechny tři modely jsou patrné v literatuře týkající se sociální práce i v praxi sociální práce. Profesionální kodexy obsahují elementy všech tří modelů, ale větší důraz je kladen na model profesionální, utvrzený povinnostmi k zaměstnavající organizaci (technicko-byrokratický model) a osobním závazkem k práci na společenské změně (angažovaný/radikální).

Profese sociálních pracovníků obsahují prvky všech tří modelů, podle toho, na co kladou větší důraz, můžeme rozlišit, k jakému modelu se více přiklánějí. Sociální práce nemůže dostat do role „profesionálního experta“, právě proto, že je ovlivňována ideologickým tendencemi, které vedou k identifikaci s utlačovanými, a protože sociální práce je vykonávána ve státem podporovaných organizacích.¹⁰¹

7.2.1 Profesionální sociální pracovník

Profesionální model se zaměřuje na sociálního pracovníka jako autonomního profesionála s odbornými znalostmi získanými prostřednictvím vzdělávání a z pokynů uvedených v etickém kodexu. Dodržováním etických standardů a provozováním dobré praxe se snaží udržet dobré jméno sociální práce. Jeho prioritou jsou práva a zájmy uživatelů. Svou identitu sociálního pracovníka odvozuje nejprve od členství k profesi a teprve až poté se vidí jako jednotlivec či pracovník v organizaci. Důraz klade profesionální sociální pracovník na individuální vztah s klientem. Základním principem je právo klienta na seburčení, akceptaci a důvěru. Pro tohoto sociálního pracovníka je vhodnou organizací taková organizace, kde je vysoký stupeň autonomie.¹⁰²

7.2.2 Technicko-byrokratický sociální pracovník

U technicko-byrokratického modelu je sociální pracovník povinen plnit předepsané úkoly a role určené svou organizací. Tato organizace mu poskytuje pravidla a určuje procedury pro výkon jeho profese, čímž mu jasně vymezuje kompetence. Uživatel služby je chápán jako konzument, který si vybírá z předložených možností. Základním principem organizace je povinnost spravedlivě distribuovat zdroje a podporovat veřejné blaho.¹⁰³

¹⁰¹ Srov., tamtéž s. 146.

¹⁰² Srov., tamtéž s. 144 – 148.

¹⁰³ Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. s. 144 – 148.

U tohoto modelu je doporučeno oddělit osobní hodnoty, profesní hodnoty a hodnoty zaměstnavatele. Toto oddělení je potřebné proto, aby sociální pracovníci necítili vinu, protože manipulují s lidmi v zájmu jejich změny a vztahy s klienty využívají způsobem, který by v osobním životě nemohli považovat za čestný. Na jedné straně vytváří pracovník iluzi osobní péče o klienta, ale na straně druhé působí jako jeho přísný „normalizátor“.¹⁰⁴

7.2.3 Angažovaný/radikální pracovník

Angažovaný a radikální model mají některé společné rysy. Oba vidí sociálního pracovníka jako člověka, který přijal svou práci z osobního nebo ideologického závazku pracovat pro změnu. Tento model zahrnuje mnoho různých typů přístupu, mezi kterými však existují zjevné rozdíly v jejich zaměření, počínaje jednotlivými pozicemi pro společenskou změnu. Angažovaný i radikální pracovník chápou klienta jako rovnocenného partnera.

Angažovaný sociální pracovník klade důraz na individuální zmocnění klienta, oproti tomu radikálnímu pracovníkovi jde více o společenskou změnu. Angažovaný pracovník se řídí osobním přesvědčením a radikální pracovník ideologií. Základní principy sociální práce vidí angažovaný pracovník v empatii, opravdovosti a autentičnosti na rozdíl od radikálního, který se snaží o růst uvědomění a uskutečnění kolektivních akcí. Pro oba tyto pracovníky jsou vhodné nezávislé neziskové organizace či svépomocné skupiny, radikální pracovník by našel uplatnění i v nátlakové skupině.¹⁰⁵

7.3 Čtyři typy pojetí sociální práce dle Musila

Musil rozlišuje čtyři typy pojetí sociální práce v České republice, jsou jimi administrativní, profesionální, filantropické a aktivistické pojetí.¹⁰⁶ V jiném svém článku však uvádí již pouze tři pojetí sociální práce. Neuvádí aktivistické pojetí.¹⁰⁷ Autor upozorňuje, že uvedená pojetí představují pouze orientační body, nikoliv,

¹⁰⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 46.

¹⁰⁵ Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. s. 144 – 148.

¹⁰⁶ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In Tokárová, A., Matulayová, T. (eds.) *In Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuálně otázky teorie a praxe*. s. 47.

¹⁰⁷ Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociální práce* .s. 67.

že se do těchto čtyř kategorií dají rozdělit všechny představy různorodých aktérů sociální práce. Svým rozdělením vyjadřuje pozorované tendence uvažování o sociální práci s tím, že pokud porozumíme uvedeným typům, bude pro nás snazší rozumět smíšeným či nevyhraněným typům.¹⁰⁸

7.3.1 Filantropické pojetí sociální práce

Sociální pracovník filantrop nemá být úředníkem ani specialistou, má být v první řadě člověkem, který potřebnému poskytuje to, co mu podle něj chybí. Mezi jeho vlastnosti patří empatie, altruismus a vnímavost k široké škále specifických potřeb každého klienta. Za základní nástroj pomoci je považován spontánní lidský vztah sociálního pracovníka ke klientovi. Sociální pracovník by měl spontánně spolupracovat jak s kolegy a ostatními členy organizace tak i s klientem a jeho blízkými.¹⁰⁹

7.3.2 Administrativní pojetí sociální práce

Jak název napovídá, u administrativního pojetí se od sociálního pracovníka očekává, že bude úředníkem, který se drží daného postupu a vyřizuje ustálený soubor žádostí a rozhodnutí. Součástí bývá i poskytování informací a stanovisek subjektům určených zákonem, jako jsou např. soudy. Předpokladem k výkonu administrativního pojetí sociální práce je loajalita a obeznámenost s potřebnou částí legislativy. Stoupenci administrativního pojetí zpravidla nevyžadují, aby sociální pracovník měl vzdělání v oboru sociální práce. Obvykle zaměstnavatelé považují za dostačující vzdělání maturitu.¹¹⁰

Pracovníci očekávají, že se na ně klient obrátí s jasným a předem očekávaným požadavkem. Problém je řešen jako jednotlivý a typizovaný. Musil toto jednání nazývá procedurálním přístupem.¹¹¹

¹⁰⁸ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In Tokárová, A., Matulayová, T. (eds.) *In Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 47.

¹⁰⁹ Srov., tamtéž s. 46.

¹¹⁰ Srov., tamtéž. s. 45 – 46.

¹¹¹ Srov. MUSIL, L. *"Ráda bych vám pomohla, ale -- ": dilemata práce s klienty v organizacích*. s. 112.

7.3.3 Profesionální pojetí sociální práce

U profesionálního pojetí sociální práce se předpokládá, že je sociální pracovník specialistou na různé události a bude každou z nich schopný vyřešit „na míru“ příslušnému klientovi. S každým klientem pracuje odlišně a reflektuje osobitost každé z nich stejně jako nezaměnitelnost jejich situace. Tento sociální pracovník by měl vykonávat svou činnost samostatně a zprostředkovávat spolupráci s jinými pracovníky, kteří jsou potřební k vyřešení klientova problému. Od sociálního pracovníka profesionála se očekává, že bude mít vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání v oboru sociální práce.¹¹²

Když řadoví pracovníci chtějí dosáhnout statusu profesionála, používají tzv. „situační přístup“.¹¹³ V situačním přístupu pracovníci považují problém klienta za součást situace, kterou je potřeba zkoumat a posuzovat jako jeden složitý celek, a problémy každého klienta považují za unikátní. Zdrojem hodnot jsou nejčastěji etické kodexy či principy formulované profesními asociacemi.¹¹⁴

7.3.4 Aktivistické pojetí sociální práce

Typické pro sociálního pracovníka aktivistu je vnímavost vůči zneužívání moci a jeho důsledkům. Využívá při tom svých schopností vyjednávat jak s koaličními partnery, tak i těmi, kdo moc zneužívají. Klienty chápe jako sobě rovné a pomáhá jim čelit sociálním nerovnostem, obhajuje zájmy diskriminovaných či podporuje jejich schopnost prosazovat vlastní zájmy vlastními silami. Při výkonu své profese pracují aktivističtí sociální pracovníci samostatně a legitimují to zodpovědností za uplatňování zájmů znevýhodněných v konkrétní situaci.¹¹⁵

¹¹² Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In Tokárová, A., Matulayová, T. (eds.) *In Sociální pedagogika, sociální práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 46.

¹¹³ Srov. SCOTT, HOWE in MUSIL, L. "Ráda bych vám pomohla, ale -- ": dilemata práce s klienty v organizacích. s. 117

¹¹⁴ Srov. MUSIL, L. "Ráda bych vám pomohla, ale -- ": dilemata práce s klienty v organizacích. s. 116 – 117.

¹¹⁵ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In Tokárová, A., Matulayová, T. (eds.) *In Sociální pedagogika, sociální práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 47.

7.3.5 Vzájemný vztah

Musil se domnívá, že pro vzájemnou komunikaci mezi stoupenci administrativního, profesionálního a filantropického pojetí sociální práce je charakteristické slovo koexistence. Protože stoupenci administrativního pojetí působí především ve státní správě, protagonisté profesionálního pojetí jsou hlavně na vysokých školách a některých nevládních organizacích a zastánci filantropického pojetí se snaží prosazováním svých představ měnit svět organizací sociálních služeb, který je prostoupený administrativním pojetím, mohou vedle sebe koexistovat. Z toho důvodu, že každý působí v jiné sféře a vzájemně se příliš nepotkávají, nepotřebují ani neohrožují.¹¹⁶ Proto je ani nic nenutí, aby se snažili zformulovat společné pojetí sociální práce.

7.4 Trojí pojetí sociální práce – malá paradigmatata

V průběhu 20. století vznikla v sociální práci tři zásadně odlišná pojetí, která Payne označuje jako malá paradigmatata. Odlišují se svými filosofickými východisky a také praktickými konsekvencemi. Všechny níže uvedené přístupy k sociální práci charakterizují aktivity a cíle sociální práce vlastním způsobem. Kromě rozdílů, ale můžeme najít i podobnosti. Terapeutický a reformní přístup se soustředí na změnu a rozvoj. Zastánci poradenského a terapeutického paradigmatu jsou zaměřeni na individuální práci než na sociálně reformní cíle. Jednotlivá pojetí v sobě zahrnují prvky jiných přístupů. A přestože jsou k sobě představitelé krajních pozic vůči sobě kritičtí, v některých případech stoupenci jednoho přístupu oceňují prvky jiného.¹¹⁷

7.4.1 Sociální práce jako terapeutická pomoc – terapeutické paradigma

Sociální práce je chápána jako terapeutická pomoc a její zastánci vidí cíl sociální práce ve snaze pomoci zabezpečit psychosociální pohodu jednotlivcům, skupinám i komunitám. Sociální pracovníci podporují rozvoj a uskutečnění osobnosti klienta, přitom kladou důraz na komunikaci ve vztahu pracovník – klient. Proces interakce vidí jako tvůrčí proces, který ovlivňuje všechny, kteří se jej účastní. Prostřednictvím komunikace mohou lidé získat více kontroly nad způsobem života i svými pocity.

116 Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociální práce*, s. 74 – 75.

117 Srov. NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. s. 12.

Příkladem pojetí sociální práce jako terapeutické pomoci je Rogersova humanistická koncepce. Základem jsou pro sociálního pracovníka znalosti z oblasti psychologie a terapeutický výcvik.¹¹⁸

7.4.2 Sociální práce jako reforma společenského prostředí – reformní paradigma

Sociální pracovníci tohoto pojetí sociální práce se snaží podporou společenské kooperace a solidarity pomoci utlačeným skupinám obyvatel získat vliv na své životy. Usilují o posilování lidí, aby se mohli autenticky podílet na tvorbě a změně institucí. Tohoto pojetí se týká pojem elity, jedná se o skupiny lidí, kteří akumulují moc a zdroje ve svůj prospěch. Stoupenoci reformního paradigmatu zastávají názor, že za nerovných podmínek nelze dosáhnout osobního ani sociálního rozvoje, a proto neuznávají nadřazenost některých skupin nad jinými. Snaží se o reformu společenského prostředí, která by vytvořila společnost rovnosti. Představitelé poradenského i terapeutického paradigmatu chápou jako zastánce společenského řádu a tím pádem i zájmů elit a vzniká tak paradox, že lidé, kterým by měla sociální práce nejvíce pomoci, jsou jejím působením omezováni. Za příklad tohoto pojetí nám mohou sloužit marxistické radikální koncepty. Vzdělání sociálních pracovníků, kteří jsou zastánci reformního paradigmatu, je směřováno k politologii, sociální filosofii a sociologii.¹¹⁹

8 Etika v sociální práci

8.1 Význam etiky v sociální práci

Přínos etiky pro pomáhající profese je v tom, že teoretické otázky etiky a praktická dilemata, se kterými se setkáváme v praxi, jsou navzájem propleteny. Morální problémy vznikají ve všech oblastech lidského života a prostřednictvím etiky můžeme formulovat soubor principů, které prohloupí naše chápání problematických otázek, ale také nám umožňuje ospravedlnění nebo zdůvodnění určitého jednání.¹²⁰

Na rozdíl od zemí západní Evropy, kde je téma etiky sociální práce aktuální a diskutované, u nás je mu málokdy v odborné literatuře věnován prostor. Dokonce

¹¹⁸ Srov. NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. s. 12.

¹¹⁹ Srov., tamtéž.

¹²⁰ Srov. POPKIN, R. H., STROLL, A. *Filozofie pro každého*. s. 78.

se anglosaští autoři shodli, že etika by mohla být pojítkem mezi jednotlivými fragmentovanými oblastmi sociální práce. Mimo tuto vznešenou myšlenku je zcela prostým důvodem zájmu o profesní etiku mimo diskuse o pracovnících, kteří selhali v morální oblasti, také zavádění a používání nových technologií, další příčinou je omezování zdrojů, které jsou určeny na sociální oblast. Pracovníci všech pomáhajících profesí, nejen sociální práce, stojí před etickými dilematy, které s sebou výše uvedené důvody přinášejí.¹²¹

Sociální pracovníci jsou nuceni dělat rozhodnutí, která zahrnují etické soudy. Součástí jsou obtížná rozhodnutí, u kterých vědí, že budou mít závažné důsledky pro život nejen klientů. Proto je důležité, aby si sociální pracovníci byli vědomi hodnoty tohoto rozhodnutí. Jinými slovy, sociální práce vyžaduje etické chování. Je však potřeba mít na paměti, že různé formy sociální práce znamenají různé etické problémy.¹²²

Zásadní otázkou v sociální práci je, jak vnímáme lidskou důstojnost, zda inherentně nebo kontingentně. V případě důstojnosti inherentní důstojnost vyplývá ze samotné podstaty lidského bytí a náleží tedy člověku již předem od narození. Oproti tomu kontingentní důstojnost vznáší požadavek respektu spojeného s úctou k dotyčnému a jeho vlastnostem, nepřísluší tedy automaticky všem.¹²³

Princip lidské důstojnosti může být viděn jako vyznání lásky a úcty k lidskému životu a převzetí odpovědnosti za životy naše vlastní i životy ostatních.¹²⁴

Sociální pracovník by si měl uvědomit svou hodnotu a rozvíjet a prohlubovat, protože úcta k druhým bez úcty k sobě je zcela nemožná. Šrajjer zdůrazňuje Kantovu myšlenku, že k sebeúctě nesmí být nikdo nucen. Pro sociálního pracovníka to znamená, že, respektuje klientovu světonázorovou či hodnotovou orientaci či náboženské

¹²¹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 23.

¹²² Srov. BLENNBERGER, E. *Ethics in Social Work: An ethical code for social work professionals*. 2008, The Swedish Association of Graduates in Social Science, Personnel and Public Administration, Economics and Social Work. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://cdn.ifsw.org/assets/Socialt_arbete_etik_08_Engelsk_LR.pdf.

¹²³ Srov. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 109 – 110.

¹²⁴ Srov. BLENNBERGER, E. *Ethics in Social Work: An ethical code for social work professionals*. 2008, The Swedish Association of Graduates in Social Science, Personnel and Public Administration, Economics and Social Work. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://cdn.ifsw.org/assets/Socialt_arbete_etik_08_Engelsk_LR.pdf

přesvědčení a nemá klienta přesvědčovat o svém postoji, ale upozornit ho na ohrožující postoje a motivovat jej k přemýšlení a hledání nových východisek.¹²⁵

Úlehla zdůrazňuje: „*Jaké vztahy máme k sobě, takové máme ke klientům.*“¹²⁶ Tuto myšlenku dále rozvíjí určením dvou rovin vztahů. Vztah ke klientům má pracovník takový, jaký má sám k sobě a jaké vztahy mají pracovníci mezi sebou, takové mívají ke klientům. Protože tyto vztahy jsou křehké a nejisté, zdůrazňuje Úlehla potřebu respektu k lidské důstojnosti druhého s důrazem, že se nejedná pouze o důstojnost klienta, ale také o potřebu sociálního pracovníka být respektován a mít pro svou práci podmínky.¹²⁷

8.2 Etické kodexy

Etický kodex obsahuje základní hodnoty profese, které by měl profesionální pracovník dodržovat.¹²⁸

I když má u nás sociální práce bohatou tradici, první etický kodex byl vydán Společností sociálních pracovníků až v roce 1995. Tento kodex vznikl v souvislosti s členstvím v Mezinárodní federaci sociálních pracovníků a prakticky kopíroval mezinárodní Deklaraci etických zásad z roku 1994.¹²⁹ Společně s vývojem společnosti, práva a také profese se mění i etické kodexy.¹³⁰ Poslední revize Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky byla provedena v roce 2006 a nový Mezinárodní etický kodex sociální práce byl Mezinárodní federací sociálních pracovníků přijat v roce 2004 v australském Adelaide.¹³¹

V etických kodexech je vyjádřena profesní etika, která je morálním nasměrováním a provází vztah sociálního pracovníka s ostatními subjekty. Profesní etika je částí

¹²⁵ Srov. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 111 – 113.

¹²⁶ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. s. 113.

¹²⁷ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. s. 114.

¹²⁸ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 82.

¹²⁹ ROBINSON et REESER In NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s.88.

¹³⁰ Srov. KUTNOHORSKÁ, J., CICHÁ, M., GOLDMANN, R. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*, s. 82.

¹³¹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s.84.

profesionálního jednání, spolu s profesionální praxí, což je popis úkonů a praktických dovedností.¹³²

Etický kodex je určen k vytvoření vzhledu do etických norem pro výkon povolání a umožňuje soustředit se na jeho etické otázky. Protože důležitou odbornou způsobilostí profesionálních pracovníků je používat eticky obhajitelná rozhodnutí. Etický kodex poskytuje vodítka k řešení každodenních situací, avšak pouze na obecné úrovni. Etický kodex rovněž přispívá k posílení profesní identity a připomíná, že osoba vykonávající sociální práci je také zástupcem tohoto povolání, ne nezávislý jedinec.¹³³ Etické kodexy tak stanovují ideál služby, udávají základní etické principy a způsoby jednání, které ostatní členové profese od profesionálního pracovníka očekávají.¹³⁴ Studenti sociální práce mohou skrze etický kodex porozumět poslání profese a také tomu, jak se sami profesionálové vidí.¹³⁵

Kodex je průvodcem etické praxe, chrání klienty před zneužitím úřední moci a zanedbáním péče a zdůrazňuje status profese v komunitě.¹³⁶ Etické kodexy neslouží pouze k vedení profesionálů a ochraně klientů, ale také k ochraně profese samotné a její autonomie.¹³⁷

Etický kodex nemůže zaručit etické chování. Kromě toho také nemůže vyřešit všechny etické otázky, spory nebo zachytit rozmanitost a složitost sociální práce, ale pobízí k odpovědnému rozhodování. Etický kodex spíše stanovuje hodnoty, etické zásady a etické standardy, o které profesionálové usilují, a podle kterých může být jejich chování posuzováno. Etické chování sociálních pracovníků by mělo být výsledkem jejich osobního závazku zapojit se do etické praxe.¹³⁸ Etické principy nelze ustavit dohodou autorit nebo příkazem profesní organizace, protože etika není

¹³² Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 65.

¹³³ Srov. BLENNBERGER, E. *Ethics in Social Work: An ethical code for social work professionals*. 2008, The Swedish Association of Graduates in Social Science, Personnel and Public Administration, Economics and Social Work. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://cdn.ifsw.org/assets/Socialt_arbete_etik_08_Engelsk_LR.pdf

¹³⁴ Srov. KUTNOHORSKÁ, J., CICHÁ, M., GOLDMANN, R. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. s. 82.

¹³⁵ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 84.

¹³⁶ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 65.

¹³⁷ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 84.

¹³⁸ Srov. STROM-GOTTFRIED, K. *Social Work Practice: Cases, Activities and Exercises*. s. 29.

profesionálům dána z vnějšku, ale vkládají do ní své vlastní individuální hodnoty.¹³⁹ Avšak chybí někdo, kdo by ručil za výkon profese. Etické normy jsou významné, ale měly by být vynutitelné a závazné. Potřebujeme k tomu zřídit profesní komoru s oprávněním disciplinárně postihovat neplnění etických norem, dohlížet na kvalitu vzdělávání sociálních pracovníků a možností radit vládě v otázkách týkajících se sociální práce.¹⁴⁰

Etické kodexy jsou také kritizovány proto, že jsou vytvářeny pouze pro jednu profesi a sociální práci přitom zajišťují stále častěji multidisciplinární týmy. Mnoho aspektů sociální práce nelze vyjádřit soustavou pravidel a povinností. Kodexy předpokládají, že pracovník postupuje v nejlepším zájmu klienta, to je ale někdy vzhledem k omezenosti zdrojů nemožné. Kodexy se mohou stát překážkou v samostatném rozhodování profesionála, který bude jednat podle etického kodexu místo toho, aby podrobil situaci upřímné etické reflexi. I když kodexy mají regulační význam, nebývají v nich obsaženy sankce, protože vymáhání sankcí je v současné době mimo možnosti většiny etických kodexů.¹⁴¹

8.2.1 Mezinárodní etický kodex

„Etické uvědomění je nutnou součástí odborné praxe sociálních pracovníků. Schopnost a oddanost etickému jednání je základním aspektem kvality služby nabízené uživatelům služeb sociální práce.“¹⁴²

Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW) a Mezinárodní asociace škol sociální práce (IASSW) se věnují etice proto, aby podpořily diskuse a reflexi v oblasti etiky. Přestože jsou některé etické výzvy a problémy, se kterými se sociální pracovníci setkávají, specifické jen pro některé země a jiné problémy jsou obecné, vyzývá IFSW sociální pracovníky k eticky podloženým rozhodnutím.¹⁴³ Kodex zůstává na obecné

¹³⁹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 91.

¹⁴⁰ Srov. TOMEŠ, I. Potřebujeme vědeckou nauku o sociální práci a sociálních službách? In *Fórum sociální práce*. s. 165.

¹⁴¹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 90 - 91.

¹⁴² Srov. NEČASOVÁ, M. Mezinárodní etický kodex sociální práce - principy. *Sociální práce/Sociální práca*. s. 31 - 34.

¹⁴³ Srov. NEČASOVÁ, M. Mezinárodní etický kodex sociální práce - principy. *Sociální práce/Sociální práca*. s. 31 - 34.

úrovni, protože, jak uvádím výše, některé etické problémy a výzvy se vyskytují obecně a jiné jsou specifické pro některé země. Specifické zásady a garanci jejich dodržování rozpracovávají profesní organizace každé země.¹⁴⁴

Mezinárodní etický kodex začíná definicí sociální práce, která klade důraz na principy lidských práv a sociální spravedlnost. V další části dokument odkazuje na různé pro sociální práci relevantní deklarace a úmluvy o lidských právech. Následuje vyhlášení základních etických principů ze dvou oblastí, první jsou lidská práva a lidská důstojnost a druhou oblastí jsou principy týkající se sociální spravedlnosti. V poslední části jsou uvedeny některé základní principy profesionálního jednání. Jedná se však pouze o obecná doporučení, protože IFSW očekává detailnější rozpracování pravidel v kodexech či směrnících konkrétních zemí.¹⁴⁵

Objevují se i témata, která v předchozím dokumentu nebyla zahrnuta, především se jedná o potřebu péče o pracovníka, potřebu uznat obtížnou situaci sociálních pracovníků, povinnost spolupráce se školami sociální práce, odpovědnost za eticky položená rozhodnutí, ale také téma identifikace silných stránek klienta a celostní přístup ke klientovi. Nově je mezi problémovými oblastmi uvedena limitovanost zdrojů. Nečasová se pozastavuje nad označením těch, kterým sociální pracovníci pomáhají. Tvůrci kodexu obešli termíny klient, uživatel péče, obyvatel domova atd. všeobecně akceptovatelným vyjádřením „lidé, kteří užívají služeb sociálních pracovníků“.¹⁴⁶

Sociální pracovník je v tomto dokumentu tím, jehož práce je založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí. Podporuje sociální spravedlnost a chrání integritu a blaho každého člověka. Diskutuje s kolegy i zaměstnavatelem o etice, je zodpovědný za etickou podloženost svých rozhodnutí a rozvíjí požadované kompetence a dovednosti atd.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Srov. NEČASOVÁ, M. Komentář k mezinárodnímu etickému kodexu. *Sociální práce/Sociálna práca*. s 36 – 38.

¹⁴⁵ Srov. NEČASOVÁ, M. Mezinárodní etický kodex sociální práce - principy. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 31 – 34.

¹⁴⁶ Srov. NEČASOVÁ, M. Komentář k mezinárodnímu etickému kodexu. *Sociální práce/Sociálna práca*. s 36 – 38.

¹⁴⁷ Srov. NEČASOVÁ, M. Mezinárodní etický kodex sociální práce - principy. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 31 – 34.

8.2.2 Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ČR

Jelikož Společnost sociálních pracovníků ČR je členem IFSW, jsou její členové zavázáni upravit Etický kodex sociálních pracovníků ČR tak, aby odpovídal zásadám mezinárodního dokumentu, a zároveň je jim doporučeno rozpracovat specifické oblasti.¹⁴⁸ Mezinárodní etický kodex byl změněn v roce 2004, proto byl v roce 2006 aktualizován i Etický kodex sociálních pracovníků ČR. Některé body však z mezinárodního kodexu do toho českého přidány nebyly. Jedná se např. o obecné prohlášení o omezenosti zdrojů, vynecháno bylo také prohlášení pracovníka, že nedopustí, aby byly jeho dovednosti využívány k nehumánním účelům. Pominuto bylo i doporučení týkající se péče o sebe sama, které mimo jiné směřuje k zavedení supervize na pracovišti. Pouze jeden bod byl o vlastní vůli přidán, jedná se o pravidlo, že si je sociální pracovník vědom svých odborných i profesních omezení, a pokud nemůže s klientem sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci.¹⁴⁹

Sociální pracovníci dbají na dodržování lidských práv tak, jak jsou vyjádřeny v relevantních dokumentech a samozřejmě se také řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony ČR.¹⁵⁰

V tomto dokumentu jsou uvedeny pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi, zaměstnavateli, kolegům, povolání a odbornosti a ke společnosti. Dle etických zásad etického kodexu respektuje sociální pracovník jedinečnost každého člověka, jeho právo na seberealizaci, pomáhá svými znalostmi a zkušenostmi, dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy a poskytuje služby na nejvyšší odborné úrovni. Důraz je kladen na vědomí vlastní odpovědnosti jak u sociálního pracovníka, tak i u klienta. Ke každému klientovi sociální pracovník přistupuje jako k celostní bytosti a zaměřuje se na silné stránky jednotlivců, skupin i komunit a podporuje tak jejich zmocnění. Pokud sociální pracovník nemůže s klientem sám pracovat, předá mu informace o dalších možnostech pomoci.¹⁵¹

Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce při získávání praktického výcviku, sám se však soustavně vzdělává, aby udržel stanovenou úroveň odborné práce.

¹⁴⁸ Srov. NEČASOVÁ, M. Komentář k mezinárodnímu etickému kodexu. *Sociální práce/Sociálna práca*. s 36 – 38.

¹⁴⁹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 88.

¹⁵⁰ Srov. Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR

¹⁵¹ Srov. Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR

Prosazuje, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním, a zároveň se snaží o zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.¹⁵²

V závěru etického kodexu jsou problémové okruhy a navržený postup při jejich řešení. Je zde zmíněna i nelehká role sociálního pracovníka, kdy klientům pomáhá, a zároveň je i kontroluje.¹⁵³

8.3 Vybrané etické teorie

„Jak jednat eticky správně, ať už máme čas a klid na přemýšlení, nebo jsem pod tlakem? Zdálo by se, že pro úspěšné zvládnutí tohoto problému stačí jen málo: jednat dobře. Ovšem tato jednoduchá odpověď zpravidla v konkrétním případě nestačí, zejména ne, mám-li druhému své jednání zdůvodnit. Znamená to udělat si alespoň minimální přehled mezi základními teoriemi a způsoby uvažování a ten znovu a znovu doplňovat a promýšlet na základě nových informací i nových zkušeností. To je pak úkol na celý život. Pro sociálního pracovníka jako prakticky orientovaného člověka, který „nechce rozumovat, ale jen správně jednat“, patří tento úkol k základům jeho profese. Všechno vědět s jistotou nemůžeme, ale můžeme se snažit, aby naše jednání bylo co možná nejlepší.“¹⁵⁴

Níže uvádím tři etické teorie, které jsem použila ve svém výzkumu.

8.3.1 Teorie přirozeného zákona

Teorie přirozeného zákona vznikla na základě kombinace náboženské tradice judaismu spolu s řeckou filozofií a křesťanstvím. Jejím cílem je kultivace lidské přirozenosti směrem k dokonalosti skrze přirozený mravní zákon. Ten je daný Bohem, je věčný a neměnný a je obsažený v přírodě i v představě Boha. Jedná se vlastně o plán světa, který je platný pro všechny tvory. Lidským úkolem je plnit Boží zákon, plněním tohoto úkolu dosahuje člověk spásy. Člověk je souvztažná bytost vzhledem k ostatním lidem i k Bohu, ale není v ontologickém smyslu bytostí vztaženou sama k sobě.¹⁵⁵

¹⁵² Srov., tamtéž

¹⁵³ Srov., tamtéž

¹⁵⁴ MACHULA, T. Etické teorie. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 56.

¹⁵⁵ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 26 – 27.

Člověk se má snažit o poznání Božího zákona ve své přirozenosti a naplňovat ho. Poznání přirozeného zákona nemá člověk vrozeno, ale má vrozenou schopnost principy přirozeného zákona poznat. Člověk musí namáhavě přirozený zákon hledat a poté pomocí své vůle realizovat.¹⁵⁶

V etice přirozeného zákona je samotné konání buď přirozené, nebo nepřirozené a tak je i posuzováno. Mravní posouzení konání nezávisí na jeho výsledku, za dobrý tak může být označen čin, který způsobí utrpení. Jelikož je konání správné nebo špatné nezávisle na následcích, může být čin morálně posouzen ještě dříve, než je vykonán. Pojetí přirozeného zákona vychází z rozumového uvažování a není závislé na pocitech, což je výhodou, protože pocity se mění, ale odpověď na otázku, co je správné a co nesprávné, zůstává stále stejná.¹⁵⁷

Etika přirozeného zákona zahrnuje přirozené ctnosti a je také v souladu s Božími příkazy. Lidé by měli svým chováním podporovat dobro a recipocita je vyjádřena zlatým pravidlem: jednej s jinými tak, jak chceš, aby oni jednali s tebou. Problém je, že etiku přirozeného zákona můžeme interpretovat různým způsobem.¹⁵⁸

8.3.2 Deontologie

Deontologie je nauka o povinnostech. Vychází z přesvědčení, že důležitý není výsledek jednání, ale úmysl jednatelce. Dodržet slib nebo respektovat práva ostatních je žádoucí ne proto, že by toto jednání zaručovalo dobré výsledky, ale proto, že jde o plnění povinnosti.¹⁵⁹

Nejnámější je dílo Immanuela Kanta, který vychází z toho, že každý člověk má přírodní a rozumovou složku. Přírodní složku je člověk schopen přesáhnout a není tak motivován pouze libostí či nelibostí, ale také čistým rozumem. Motivace z čistého rozumu neslibuje prospěch ani materiální statky, je to čistá povinnost, nepodmíněný příkaz, kategorický imperativ. Není důležité, zda člověk tento imperativ uzná, kategorická motivace z rozumu totiž vyplývá z rozumové povahy člověka.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 27.

¹⁵⁷ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. s. 78 - 79

¹⁵⁸ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 26 – 27.

¹⁵⁹ Srov., tamtéž s. 30 -32.

¹⁶⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 27.

„Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“¹⁶¹ Účel musí vyplynout z rozumu, být nepodmíněný, absolutní a zároveň a priori objektivně nutný pro všechny rozumové bytosti. S druhými lidmi bychom neměli jednat jako s objekty či prostředky pro splnění našich cílů, protože každý člověk je hoden úcty z toho důvodu, že je člověkem.¹⁶²

Mravně dobré jednání je takové, pokud je jeho určujícím důvodem motiv povinnosti, tedy čistá rozumová forma mravního principu. Mravně špatné jednání je, když je jeho určujícím důvodem motiv náklonností odporující povinnosti. Podle toho jsou dobro a zlo primárně vlastnosti vůle.¹⁶³

Nečasová vidí výhodu deontologie v jasném oddělení povinnosti od užitečnosti a osobního zájmu, díky kterému by se mělo předcházet předpojatosti a diskriminaci.¹⁶⁴ Avšak v deontologické etice nejsou dostatečně respektovány následky jednání.¹⁶⁵

8.3.3 Utilitarismus

Utilitarismus je jednou z nejvlivnějších a nejrozšířenějších teorií etik. Teorii utilitarismu zformuloval J. Bentham a rozvinul nejdříve J. S. Mill a později H. Sidgwick.¹⁶⁶

Utilitarismus jednání vychází z toho, že žádné lidské jednání není samo o sobě mravně správné nebo nesprávné. Mravní hodnocení se děje na základě následků, které lze očekávat. Mravní soud jednání se vztahuje na to, co jednání způsobuje. Kritériem užitečnosti je prospěšnost, užitečnost následků jednání. Záleží na uspokojování lidských potřeb a zájmů a v hédonisticky chápaném štěstí. Utilitarismus odmítá egoistický hédonismus, nejde jen o štěstí jednajícího, ale o štěstí všech, kterých se jednání dotýká a o sociální prospěch všech lidí vůbec.¹⁶⁷

Utilitarismus pravidel znamená, že utilitaristický princip může přispět k vytyčení obecných pravidel, která mohou být ve výjimečných případech porušena, ale která by

¹⁶¹ KANT, I. In NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 27.

¹⁶² Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 28.

¹⁶³ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. s. 75.

¹⁶⁴ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 28

¹⁶⁵ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. s. 67.

¹⁶⁶ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. s. 93.

¹⁶⁷ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. s. 32 – 33.

měla být brána v úvahu v posuzování výsledků jakéhokoliv činu. Mill považuje za nejvyšší ospravedlnění mravní volby pocity svědomí lidstva. Přestože utilitarismus může působit, že předkládá téměř mechanický způsob objektivního posuzování toho, co je a není správné, je nakonec i uplatnění tohoto principu založeno na svědomí jedince.

Utilitarismus má i slabé stránky. Můžeme při rozhodování dostatečně jistě vědět, co přispívá k obecnému blahu a co ostatním lidem přináší štěstí? Dokážeme z dnešního pohledu posoudit blaho či utrpení, které čin způsobí v budoucnosti? Rawls se obává zneužití utilitaristických tvrzení k odsunu práv jednotlivce ve prospěch většího blaha.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. s. 100 – 101.

9 Cíl výzkumu a hypotézy

9.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, zda existuje souvislost mezi zaměřením jednotlivých studijních oborů sociální práce na Jihočeské univerzitě a různými typy pojetí sociální práce dle Musila.

Dílčím cílem je zjistit, zda existuje vztah mezi studovaným oborem a řešením situací dle vybraných etických teorií.

Druhým dílčím cílem je zjistit, zda existuje souvislost mezi vnímáním důležitosti etiky a etických kodexů a studovanou fakultou.

9.2 Hypotézy

H1: Většina studentů TF se přikloní k filantropickému pojetí sociální práce.

Za většinu se považuje více než 50 % studentů TF u všech otázek týkajících se pojetí sociální práce.

H2: Většina studentů oboru Sociální práce ve veřejné správě se přikloní k administrativnímu pojetí sociální práce.

Za většinu se považuje více než 50 % studentů oboru Sociální práce ve veřejné správě u všech otázek týkajících se pojetí sociální práce.

H3: Většina studentů bakalářského i magisterského oboru Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory se přikloní k profesionálnímu pojetí SP.

Za většinu se považuje více než 50 % studentů oboru Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory u všech otázek týkajících se pojetí sociální práce.

H4: Studenti TF budou přikládat výuce etiky větší význam než studenti ZSF.

H5: Studenti TF budou přikládat větší význam etickým kodexům sociální práce při výkonu sociální práce než studenti ZSF.

H6: Existuje souvislost mezi studovaným oborem mezi chováním dle určité etické teorie.

Mezi studenty jednotlivých oborů budou u odpovědí na otázky týkající se řešení situace dle vybraných etických teorií rozdíly.

10 Metodika výzkumu

10.1 Technika sběru dat

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvantitativní techniku sběru dat, konkrétně dotazníkovou metodu.

Dotazník (viz Příloha I.) se sestával z 18 otázek, z toho 12 otázek bylo uzavřených, a 6 otevřených. Dotazník začínal identifikačními otázkami, následovaly otázky na případnou zkušenost respondentů s prací v sociálních službách a jejich zájem věnovat se práci sociálního pracovníka. Dvě otázky se týkaly důležitosti etiky a etických kodexů. Sedm otázek zkoumalo pojetí sociální práce u respondentů a poslední tři otázky zjišťovaly, jakým způsobem by studenti řešili popsané situace, k jakému řešení podle daných etických teorií by se přiklonili.

Odpovědi respondentů jsou anonymní, a proto je při citaci označuji velkým písmenem R a číslovkou, která označuje číslo, přidělené danému respondentovi ve výzkumu.

Dotazníky byly respondentům poskytnuty v tištěné podobě jak na ZSF, tak TF. Pouze studenti jednoho oboru na ZSF měli možnost vybrat si mezi tištěnou a elektronickou formou dotazníku, protože v době sběru dat, byla velká část studentů na praxi mimo České Budějovice.

10.2 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor tvořili studenti sociální práce, kteří studují na Jihočeské univerzitě v prezenčním typu studia. Jednalo se o studenty dvou bakalářských a jednoho navazujícího magisterského oboru Zdravotně sociální fakulty a studenty jednoho bakalářského a jednoho navazujícího magisterského oboru Teologické fakulty. Výzkumný výběrový soubor tvoří studenti, kteří byli přítomni v čase sběru dat. U obou fakult jsem výzkum prováděla ve všech ročnících daných oborů, jak jsem je uvedla v kapitole 4. Studenti navazujícího magisterského studia jsou ve výzkumu považováni za sociální pracovníky, jelikož absolvováním bakalářského oboru sociální práce mají tento status dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Dle informace ze studijního oddělení ZSF studovalo prezenčně sociální práci v měsíci únoru 307 studentů. Z tohoto počtu se mi vrátilo 195 dotazníků, z čehož jsem

musela 10 dotazníků vyřadit z důvodu neúplného či špatného vyplnění. Jedna respondentka studuje sociální práci jak na ZSF, tak na TF, jelikož si za svou prioritní zvolila fakultu teologickou, byl její dotazník zahrnut do výzkumu na TF. Proto ze ZSF počítám pouze 306 studentů, návratnost dotazníků rozdaných na Zdravotně sociální fakultě tedy je 60,5 %. Na Teologické fakultě v únoru studovalo sociální práci celkem 151 prezenčních studentů. Vyplněný dotazník se vrátil od 89 respondentů, dva dotazníky musely být vyřazeny kvůli neúplnému vyplnění. Jelikož sama patřím mezi studenty sociální práce, vyřadila jsem se z výzkumného souboru a počítám se 150 studenty. Návratnost dotazníků na TF je 58 %.

Z celkového počtu rozdaných 456 dotazníků se vrátilo řádně vyplněných 272, což je 60% návratnost.

Nejprve bych ráda blíže specifikovala výzkumný soubor. Jak jsem již výše zmínila, jedná se o studenty prezenčního studia sociální práce.

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

	Četnost	Procenta
Žena	250	91,9
Muž	22	8,1
Celkem	272	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

Většinu respondentů tvořily ženy, bylo jich 250. Zastoupení mužů bylo 8,1 %, což je 22 respondentů.

Tabulka č. 2: Zastoupení jednotlivých oborů

	Četnost	Procenta
CHAS	63	23,2
SPS	103	37,9
RPB	52	19,1
NESP	24	8,8
RPN	30	11,0
Celkem	272	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce respondentů (103) studuje Sociální práci ve veřejné správě, nejméně pak Etiku v sociální práci, 24 respondentů. Z oboru Charitativní a sociální práce vyplnilo řádně dotazník 63 respondentů. Z bakalářského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory je 52 respondentů a ze stejnojmenného navazujícího magisterského oboru 30 studentů.

Tabulka č. 3: Předchozí vzdělání týkající se sociální práce

	Četnost	Procenta
Žádné	179	65,8
TF	12	4,4
ZSF	41	15,1
Jiná VŠ	2	0,7
SŠ	20	7,4
VOŠ	18	6,6
Celkem	272	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

Žádné předchozí vzdělání týkající se sociální práce uvedlo 179 respondentů. Střední školu se zaměřením na sociální práci vystudovalo 20 respondentů a vyšší odbornou školu respondentů 18. Dva studenti navazujících magisterských oborů absolvovali jinou než Jihočeskou univerzitu. Bakalářský obor na Zdravotně sociální fakultě absolvovalo 41 respondentů a na Teologické fakultě to bylo 12 respondentů. Zajímavé je, že žádný z absolventů Teologické fakulty nestuduje nyní Zdravotně sociální fakultu, přitom absolventi ZSF jsou na TF hojně zastoupeni, konkrétně se jedná o 9 studentů, kteří nyní studují Etiku v sociální práci.

10.3 Harmonogram výzkumu

Před samotným sběrem dat jsem uskutečnila v první polovině listopadu 2013 předvýzkum, respondenty byli studenti sociální práce, kteří nestudují v Českých Budějovicích Jihočeskou univerzitu.

Sběr dat probíhal od 15. listopadu 2013 do 2. března 2014. K jejich zpracování a vyhodnocení došlo v průběhu března 2014.

11 Výsledky výzkumu a diskuse

V této kapitole jsou vyhodnoceny otázky z dotazníku (viz Příloha I.), jsou seřazeny dle témat, ke kterým se vážou.

Protože považuji zájem studentů o daný obor za důležitý a také ovlivňující jejich odpovědi položila jsem jim nejprve otázku, zda již někdy pracovali v sociálních službách (ptám se úmyslně na sociální služby, protože studenti bakalářských oborů, pokud neabsolvovali studium na VOŠ, nemohou pracovat jako sociální pracovníci) a poté otázku, zda chtějí pracovat po absolvování studia jako sociální pracovníci.

Tabulka č. 4: Pracovní zkušenosti respondentů v sociálních službách

	Pracoval v SS	
	ne	ano
CHAS	55 87,3%	8 12,7%
SPS	97 94,2%	6 5,8%
RPB	48 92,3%	4 7,7%
NESP	19 79,2%	5 20,8%
RPN	22 73,3%	8 26,7%
Celkem	241 88,6%	31 11,4%

Zdroj: vlastní výzkum

Pouze 31 respondentů uvedlo, že pracovalo či pracuje v sociálních službách. U obou navazujících magisterských oborů to byla více než pětina respondentů. Mezi bakalářskými obory vyčnívají studenti Charitativní a sociální práce s 12,7 %, respondenti ze ZSF zkušenost s prací v sociálních službách uvedli v 5,8 % respektive 7,7 %.

Tabulka č. 5: Zájem studentů vykonávat sociální práci

	Chce pracovat jako SPk	
	ne	ano
CHS	3 4,8%	60 95,2%
SPS	26 25,2%	77 74,8%
RPB	11 21,2%	41 78,8%
NESP	4 16,7%	20 83,3%
RPN	3 10,0%	27 90,0%
Celkem	47 17,3%	225 82,7%

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 272 respondentů jich 37, tj. 17 % uvedlo, že po absolvování studia se nechce věnovat sociální práci. Nejvíce jich studuje bakalářské obory Zdravotně sociální fakulty. Proč nechtějí vykonávat sociální práci, ukazuje následující tabulka č. 6.

Tabulka č. 6: Argumenty studentů, kteří nechtějí dělat sociálního pracovníka

	CHAS	NESP	SPS	RPBP	RPN	Celkem
Nebaví mě to	0	0	5	1	1	7
Chce dělat jinou práci	2	2	4	6	0	14
Nízké finanční ohodnocení	1	2	7	0	1	11
Neuvedl důvod	0	0	8	3	1	12
Moc náročná práce	0	0	2	0	0	2
Neví, zda má dostatečné vzdělání	0	0	0	1	0	1

Zdroj: vlastní výzkum

Z jedenácti respondentů, kteří SP nechtějí vykonávat z finančních důvodů, jsou překvapivě pouze dva muži. Z důvodu přílišné náročnosti sociální práce ji nechtějí vykonávat dva respondenti. 14 studentů neuvedlo důvod, proč neplánují stát se sociálními pracovníky a sedm jich uvedlo, že je sociální práce nebaví. Tato odpověď je zarážející především u respondentky R30, která studuje druhý ročník navazujícího

magisterského studia. Jinou práci chce vykonávat 14 respondentů, z toho dva respondenti by chtěli pracovat u policie a po jednom respondentovi se chce věnovat masážím, turismu, sociologii, historii, zvířatům či práci na úřadě. V dotazníku tito respondenti uvedli, R9 „*není to mé vysněné zaměstnání do budoucna, čím více poznávám lidi, tím více mám ráda zvířata*“ a R55: „*na tomto oboru jsem z donucení, chci se věnovat historii popřípadě zvířatům*“. Zarážející byla odpověď respondentky, studující třetí ročník SP, která nereflektuje rozdíl mezi sociální prací a sociálními službami, ani neví, jaké kompetence bude mít po dokončení bakalářského studia, R173: „*Nechci být sociálním pracovníkem, jelikož si nejsem jistá, zda bych po ukončení Bc. studia mohla tuto službu vykonávat.*“

Jelikož sociální práce není ani dobře placená, ani se sociální pracovník netěší nijak vysokému postavení ve společnosti, což patří mezi nejčastější důvody studia vysoké školy, dle výzkumu CSVŠ, je potřeba hledat jejich motivaci jinde.¹⁶⁹ Někteří respondenti přiznali, že se chtějí věnovat jiné práci, čímž nepřímo sdělili, že sociální práci studují pouze kvůli titulu, který k výkonu této práce potřebují. Konkrétně R193 a R265, kteří mají v úmyslu po ukončení studia nastoupit k Policii ČR. Protože při rozhodování patří zájem o konkrétní obor pouze mezi doplňující hodnoty,¹⁷⁰ nelze se divit, že respondenti následně uvádějí, že je vybraný obor nebaví. Mezi další důvody studia patří oddálení nástupu do práce a pokračování v rodinné tradici.¹⁷¹ Jelikož někteří studenti neuvodili důvod, proč se sociální práci nechtějí věnovat, přestože ji studují, nelze určit jejich motivaci.

Respondenty, kteří by chtěli sociální práci vykonávat, jsem požádala o uvedení pracoviště, kde by chtěli působit. Jejich odpovědi jsou v tabulce č. 7.

¹⁶⁹ Srov. MENCLOVÁ, L., BAŠTOVÁ, J. Vysokoškolský student v České republice – komparace z výsledků let 1992 – 2005. *AULA revue pro vysokoškolskou a vědní politiku*. s. 90 – 91.

¹⁷⁰ Srov., tamtéž

¹⁷¹ Srov., tamtéž

Tabulka č. 7: Preferovaná pracoviště

	CHAS	NESP	SPS	RPBP	RPN	Celkem
V zahraničí	0	0	1	0	0	1
Státní správa, PMS	11	7	30	2	9	59
Pobytová zařízení	12	6	8	15	5	46
Ambulantní zařízení	22	4	14	4	10	54
Terénní SP	4	1	2	1	0	8
Nemá vybrané	6	2	7	10	2	27
Neví	4	0	4	4	0	12
Neuvedl odpověď	1	0	11	5	1	18

Zdroj: vlastní výzkum

V jakém typu organizace by chtěli, jako sociální pracovníci působit neví dvanáct respondentů, jedná se o studenty bakalářských oborů. 27 respondentů neupřednostňuje žádné pracoviště ani cílovou skupinu, nebo uvádí, že bude pracovat, tam kde bude místo. Osmnáct studentů neuvedlo odpověď. Respondent R74 by chtěl pracovat v zahraničí: „Švýcarsko, Německo, jakékoliv zařízení“. Pouze osm respondentů by chtělo vykonávat terénní sociální práci, z toho polovina je z oboru Charitativní a sociální práce. V ambulantních zařízeních si svou budoucí práci představuje 54 respondentů, ti by chtěli pracovat např. v krizovém centru, denních stacionářích či v poradenství. Sociálního pracovníka v pobytovém zařízení by chtělo dělat 46 respondentů, ti nejčastěji uváděli domov pro seniory, dětský domov a hospic. Státní správu a probační a mediační službu jsem spojila dohromady, protože se tato kombinace často objevovala v odpovědích respondentů. Zde by chtělo působit 59 respondentů, z toho je 30 studentů Sociální práce ve veřejné správě. Přestože tento výsledek působí jako ukazatel administrativního pojetí, uváděli státní správu či probační a mediační službu také studenti, kteří se v následujících otázkách přiklonili k jinému pojetí. Důvodem může být vyšší finanční ohodnocení než například v neziskových organizacích. To, že sociální služby opouštějí mnozí sociální pracovníci právě kvůli nízkému finančnímu ohodnocení, upozorňuje také MPSV a zároveň zdůrazňuje, že nízké příjmy pracovníků se začínají odrážet na kvalitě poskytovaných služeb.¹⁷²

¹⁷² Český rozhlas. *MPSV navrhuje zvýšit od ledna platy v sociálních službách*. [online], cit. 26. března 2014. Dostupný z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/zpravy/mpsv-navrhuje-zvysit-od-ledna-platy-v-socialnich-sluzbach>.

U respondentů, kteří se chtějí věnovat sociální práci, je viditelnou motivací zájem o daný obor, přestože se dlouhodobě zájem o konkrétní obor se u studentů jeví pouze jako doplňující hodnota vysokoškolského vzdělání.¹⁷³ Většina z těchto studentů má také jasnou představu v jakém zařízení by po absolvování studia chtěla působit, to lze přičítat bohatosti a různorodosti praxí, kdy mají možnost poznat různá pracoviště.

Důležitost výuky etiky a etických kodexů

Tabulka č. 8: Důležitost výuky etiky pro studenty sociální práce

	Je výuka etiky důležitá?	
	ne	ano
CHAS	0 0,0%	63 100,0%
SPS	24 23,3%	79 76,7%
RPB	4 7,7%	48 92,3%
NESP	2 8,3%	22 91,7%
RPN	3 10,0%	27 90,0%
Celkem	33 12,1%	239 87,9%

Zdroj: vlastní výzkum

Až na dva respondenty považují etiku všichni studenti sociální práce Teologické fakulty při studiu za důležitou. U studentů Charitativní a sociální práce se dokonce nenašel nikdo, kdo by výuku etiky považoval za nedůležitou. Celkem se jedná o 95,4 % respondentů z TF, kteří pokládají výuku etiky za důležitou. I na Zdravotně sociální fakultě považuje většina studentů výuku etiky za důležitou, je jich však méně než na TF, a to 69,2 %.

¹⁷³ Srov. MENCLOVÁ, L., BAŠTOVÁ, J. Vysokoškolský student v České republice – komparace z výsledků let 1992 – 2005. *AULA revue pro vysokoškolskou a vědní politiku*. s. 90 – 91.

Tab. č. 9: Důvody nedůležitosti etiky

	CHAS	NESP	SPS	RPBP	RPN	Celkem
Výuka etiky mi nic nedala	0	1	2	1	2	6
Důležitější je povaha člověka	0	1	3	1	0	5
Etika je v SP zbytečná	0	0	4	0	0	4
Etika nemá se SP nic společného	0	0	1	0	0	1
Pouze jako součást všeobecného vzdělání	0	0	1	0	0	1
Nevedl důvod	0	0	13	2	1	16

Zdroj: vlastní výzkum

Celkem 33 respondentů zastává názor, že etika při studiu sociální práce není důležitá. Šest z nich uvádí, že důležitější je povaha člověka, konkrétně napsali, R173: „Člověk to musí mít v sobě, studium etiky nezaujme.“ a R13 „Důležitější je přirozená povaha člověka, který chce pracovat jako sociální pracovník než teorie etiky.“ Jeden respondent by výuku etiky zařadil pouze jako součást všeobecného vzdělání. Z šesti respondentů, kterým výuka etiky, dle jejich názoru nic nedala, se i názor jedné respondentky z TF týkal bakalářského studia, které absolvovala na ZSF, R3: „Na bakalářském oboru jsem ji měla okrajově a v ničem mi nepomohla.“ Jelikož etika má na ZSF velice malou hodinovou dotaci, je možné, že přednášející se snaží sdělit co nejvíce informací a opomíjí upozorňovat na uplatnění znalostí v praxi. Nelze se proto divit, že čtyři studenti považují etiku při studiu sociální práce za zbytečnou. Respondentka R255 dokonce uvedla: „Každý to má nějak nastavené, hlavně v předmětu etika jsme se učili historii, která nám nic neřekne.“, nebo R269: „Přijde mi to zbytečný, a pan vyučující to bere až moc vážně.“ Jeden respondent dokonce uvedl, že etika nemá se sociální prací nic společného. Ne každý si dokáže sám odvodit návaznost teorie do praxe. Je proto určitě důležité, aby studentům bylo pomoheno nalézt souvislosti a propojenost etiky a sociální práce. Šestnáct respondentů nedokázalo svůj názor odůvodnit.

Tabulka č. 10: Důležitost etiky při výuce

	CHAS	NESP	SPS	RPBP	RPN	Celkem
Etika jako etický kodex	0	2	6	2	4	14
Návod, jak přistupovat ke klientovi	25	2	16	16	10	69
Soubor zásad	3	0	14	1	0	18
Etika je důležitá všude	1	3	3	1	3	11
Etika je součástí sociální práce	1	8	2	2	2	15
Etika jako prostředek rozvoje SPk	7	3	2	2	1	15
Základy etiky	8	3	9	6	2	28
Nedokázal svou odpověď odůvodnit	3	0	10	2	0	15
Neuvedl důvod	11	0	16	15	5	47
Jiné	4	1	1	1	0	7

Zdroj: vlastní výzkum

Z 239 respondentů jich 69 uvedlo, že etika je důležitou součástí vzdělání sociálních pracovníků, protože ji mohou brát jako jakýsi návod jak přistupovat ke klientovi, jak s ním jednat, či čeho se vyvarovat. Čtrnáct respondentů vidí důležitost etiky pouze v etických kodexech a 28 by etiku do výuky zařadilo pouze jako součást všeobecného vzdělání či ve velice omezeném rozsahu. Studenti TF několikrát uvedli, že chápou důležitost etiky nejen pro sociální práci, ale že jim přijde současný vyučovaný rozsah zbytečný či přehnaný. Osmnáct studentů považuje etiku za způsob jak se naučit zásady, normy či morální hodnoty společnosti. R53: „*Sociální pracovník by měl znát morální hodnoty společnosti.*“, R83: „*Je důležité vědět etické zásady.*“ a R73: „*Člověk se naučí etickým pravidlům.*“ Jedenáct respondentů považuje etiku a její výuku důležitou nejen pro sociální práci, ale pro všechny, protože etika je součástí celého života. Konkrétně k tomu uvedli R65: „*Etika je důležitá všude, obzvláště u lidí, jejichž profese je pomáhat.*“, R10: „*Etika se týká celého života i studia.*“ a R2: „*Kdo získává na vědění, ale ztrácí na mravnosti, víc ztrácí, než získává.*“ Patnáct respondentů pokládá etiku za součást sociální práce, R18: „*Etika je podle mě základ sociální práce.*“ a R62: „*V sociální práci se člověk setkává s etickými otázkami denně.*“ Dalších patnáct studentů spatřuje přínos výuky etiky v tom, že jejím prostřednictvím získává budoucí sociální pracovník jiný pohled na problematiku nejen sociální práce. Pro respondenta R40 spočívá důležitost výuky etiky v tom: „*Aby sociální pracovník mohl odůvodnit své jednání a aby věděl co je dobré a špatné.*“ a R264: „*Ano, je potřeba, aby se člověk byl schopný orientovat v prostředí a byl schopný rozlišit dobré od zlého a také si vytvořit*

svůj vlastní náhled na svět. “ Ze sedmi respondentů, které jsem shrnula v kolonce jiné, čtyři považují největší přínos výuky etiky v obeznámení se s etickými dilematy. Ze tří respondentů má každý jinou ideu o důležitosti etiky, jeden ji vidí v ochraně klienta před zneužitím pravomocí, druhý v nutnosti respektovat klienta a třetí v lepším pochopení jeho situace.

Sociální práce vyžaduje etické chování, protože sociální pracovníci při obtížných rozhodnutích nejen ve své práci, která mají závažné důsledky pro klienty i jejich okolí, si musejí být vědomi hodnoty svých rozhodnutí.¹⁷⁴ Pracovníci všech pomáhajících profesí stojí často při výkonu své profese před etickými dilematy.¹⁷⁵ Přestože se různí autoři shodují v důležitosti etiky pro sociální práci a sociální pracovníky a tím pádem i pro studenty sociální práce, 33 respondentů uvedlo, že výuku etiky považují za nedůležitou. Je otázkou pomocí čeho by chtěli studenti řešit etická dilemata, jak by dokázali odůvodnit svá rozhodnutí, když ne pomocí etiky. R203 dokonce uvedl: „*Etika je zbytečná.*“ R239 s ním souhlasí a ještě tuto myšlenku rozšířil: „*Etika je zbytečná, do praxe nepřínosná.*“ Obávám se, že bez etiky nemůže mít sociální pracovník dostatečný náhled na okolí. Ale sociální pracovník musí respektovat klientovu světonázorovou či hodnotovou orientaci či náboženské přesvědčení.¹⁷⁶

Podle 239 respondentů je etika důležitou součástí sociální práce. Tím podporují myšlenku anglosaských autorů, podle kterých by mohla etika být pojítkem mezi jednotlivými oblastmi sociální práce.¹⁷⁷ Studenti, kteří vidí důležitost etiky v tom, že jim poskytuje jakýsi návod k přístupu ke klientům, často uváděli, že je to důležité, aby klientovi nebylo ublíženo a byla zachována jeho důstojnost. Respondent R272 na otázku, zda je důležitá etika ve vzdělávání sociálních pracovníků, uvedl: „*Rozhodně ano, jelikož se tato práce soustřeďuje na to nejcitlivější odvětví a to je práce s lidmi, lidskou osobností a důstojností a pracuje s velmi citlivými informacemi. Profesionální sociální pracovník musí mít silné podvědomí o tom, co si v některých situacích může dovolit a kde jsou jeho hranice, které rozhodně nemůže překročit.*“ Tento postoj

¹⁷⁴ Srov. BLENNBERGER, E. *Ethics in Social Work: An ethical code for social work professionals*. 2008, The Swedish Association of Graduates in Social Science, Personnel and Public Administration, Economics and Social Work. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://cdn.ifsw.org/assets/Socialt_arbete_etik_08_Engelsk_LR.pdf

¹⁷⁵ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 23.

¹⁷⁶ Srov. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 101 – 113.

¹⁷⁷ Srov. NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. s. 12.

studentů koresponduje s názory mnohých autorů, že sociální pracovník musí respektovat klientovu světonázorovou, hodnotovou orientaci či náboženské přesvědčení¹⁷⁸ a potřebu respektu k lidské důstojnosti druhého.¹⁷⁹

Tabulka č. 11: Důležitost etických kodexů v sociální práci

	Je důležité řídit se etickými kodexy?	
	ne	ano
CHAS	2 3,2%	61 96,8%
SPS	7 6,8%	96 93,2%
RPB	1 1,9%	51 98,1%
NESP	1 4,2%	23 95,8%
RPN	0 0,0%	30 100,0%
Celkem	11 4,0%	261 96,0%

Zdroj: vlastní výzkum

O důležitosti řídit se etickými kodexy pochybují ve všech zkoumaných oborech pouze jednotlivci. V navazujícím magisterském oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory jsou o důležitosti jednání dle etických kodexů přesvědčeni všichni respondenti. Na Teologické fakultě považuje za důležité řídit se etickými kodexy při výkonu sociální práce 96,6 % respondentů a na Zdravotně sociální fakultě 95,7 %.

Respondenti byli v dotazníku požádáni o odůvodnění své odpovědi. Jejich argumenty jsou uvedeny níže v tabulkách č. 12. a 13.

¹⁷⁸ Srov. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 111 – 113.

¹⁷⁹ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. s. 114.

Tabulka č. 12: Argumenty respondentů, kteří nepovažují za důležité řídit se při výkonu sociální práce etickými kodexy

	CHAS	NESP	SPS	RPB	RPN	Celkem
Situace může vyžadovat i jiné řešení	1	0	0	0	0	1
Důležitější jsou individuální etické normy	1	0	1	0	0	2
Neví	0	0	1	0	0	1
EK jako "pomocník" ne norma	0	1	0	0	0	1
Důležitější je empatie	0	0	0	1	0	1
Neuvedl odpověď	0	0	5	0	0	5

Zdroj: vlastní výzkum

Respondent R142 uvedl, že se sociální pracovník může dostat do situace, která bude vyžadovat jiné řešení než dle etického kodexu. Dva studenti považují za důležitější individuální etické normy každého jedince. Respondent R149 uvedl: *„Myslím si, že každý sociální pracovník se chová a jedná individuálně a má už v sobě nějak zakotveno jak by se měl chovat.“* Empatii u sociálních pracovníků považuje za podstatnější než řídit se etickými kodexy jeden respondent a další uvedl, že etické kodexy by se měly považovat pouze za pomocníky při práci ne jako návod. Pět respondentů nedokázalo svůj názor podpořit žádnou argumentací a respondent R206 sdělil, že etické kodexy nepovažuje za důležité, ale jako odůvodnění napsal: *„nevím.“* S nedostatkem argumentů jsem se setkala u všech otázek, kde respondenti měli odůvodnit svou odpověď.

Tabulka č. 13: Argumenty respondentů, kteří považují za důležité řídit se při výkonu sociální práce etickými kodexy

	CHAS	NESP	SPS	RPB	RPN	Celkem
Znak profesionality	6	4	3	4	4	21
Norma	6	2	17	4	7	36
Návod	19	11	14	13	5	62
EK jako "pomocník"	4	1	3	0	0	8
Ochrana klienta	2	3	7	2	2	16
Opora pro pracovníka	0	0	4	0	0	4
Ochrana klienta i pracovníka	8	0	3	3	0	14
Upravuje vztahy SP k ostatním	0	1	2	2	0	5
Nedokázal svou odpověď odůvodnit	2	1	13	1	2	19
Neuvedl důvod	14	1	30	22	10	76

Zdroj: vlastní výzkum

U této otázky neuvedlo důvod, proč považují etické kodexy za důležité při sociální práci 77 respondentů. Dalších 19 nedokázalo svou odpověď řádně odůvodnit. Respondent R18: „*je to důležité*“, R19: „*etické kodexy jsou základ*“, R70: „*myslím si to, důvod nemám*“ či R197: „*K čemu by jinak byly?*“ a R68: „*Přijal jsem kodex jako základní kámen své profese, tak ho snad budu dodržovat, ne?*“. 62 respondentů pokládá etické kodexy za návod pro sociálního pracovníka, jak by se měl chovat. Respondent R132: „*uvádějí se zde návody jak se chovat ke klientům*“, R213: „*Přijde mi, že jsou to správné zásady chování každého člověka.*“ nebo R225: „*Jsou to základní pravidla chování.*“ Celkem 30 respondentů chápe přínos etických kodexů v ochraně, z toho 16 v ochraně klienta a 14 v ochraně klienta i sociálního pracovníka. Konkrétně respondenti uváděli například takovéto odpovědi, R37: „*abychom svým jednáním nevědomky neublížili*“, R121: „*ochrání jak pracovníka, tak klienta*“ a R11: „*proti zneužití moci nad klientem*“. Čtyři studenti vidí hlavní přínos etických kodexů v tom, že jsou sociálnímu pracovníkovi oporou při řešení dilemat a obtížných situací. Etické kodexy dle pěti respondentů jsou důležité, protože upravují vztahy sociálního pracovníka a jeho okolí od spolupracovníků, přes zaměstnavatele až po klienta a komunitu. Konkrétně respondent R177 vidí důležitost etických kodexů v: „*upřesnění*

vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem a mezi pracovníky navzájem“. Jako normu, kterou se musejí řídit, chápe etické kodexy 36 respondentů. Tito studenti uváděli, že povinnost chovat se dle etického kodexu připadá sociálnímu pracovníkovi ze zákona a není možnost řešit situaci jiným způsobem než uvedeným v etických kodexech. Oproti tomu osm respondentů vidí hlavní přínos v možném nasměrování pracovníka, ale uvedli také, že jsou situace, kdy by se mohl pracovník zachovat jinak. Výstižně tuto myšlenku uvedl respondent R7: „*Je to základní "kuchařka" správného jednání SPk, avšak není to zákon a ne vše napsané je správné. SPk by se neměl vymlouvat na text napsaný, tedy přenášet odpovědnost na něco jiného.*“

I u této otázky se část respondentů buď vůbec, nebo pouze minimálně nepokusila svou odpověď odůvodnit. 76 studentů neuvedlo žádný důvod a 19 se spokojilo s odůvodněním, že etické kodexy jsou důležité, patří k sociální práci či, že vše co se týká etiky, je důležité.

Zvláštní skupinu tvoří 25 respondentů, kteří na otázky týkající se důležitosti etiky ve výuce a důležitosti etických kodexů, odpověděli stejně nebo se na předchozí odpověď odkázali: „*viz*“.

V etických kodexech je vyjádřena profesní etika, která je morálním nasměrováním a provází vztah sociálního pracovníka s ostatními subjekty.¹⁸⁰ A pomáhající profese nelze s úspěchem vykonávat, pokud nebudou respektovány etické zásady.¹⁸¹ Ale o jejich důležitosti při výkonu sociální práce není přesvědčeno 11 respondentů. U studentů, kteří uznali důležitost etických kodexů, se často objevovala odpověď, že etické kodexy jsou normy, jejichž dodržování je dáno zákonem. Tito studenti nejspíše nevědí, že přestože jsou etické normy významné, nejsou vynutitelné a závazné. Tudíž jejich neplnění nemůže být postihováno.¹⁸² Také je nelze ustavit dohodou autorit nebo příkazem profesní organizace, protože etika není profesionálům dána z vnějšku, ale vkládají do ní své vlastní individuální hodnoty.¹⁸³ Nejčastěji studenti pokládali etické kodexy za návod k výkonu sociální práce. Etické kodexy sice poskytují vodítka

¹⁸⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 65.

¹⁸¹ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. s. 157.

¹⁸² Srov. TOMEŠ, I. Sociální práce dnes a zítra. In *Politiky a paradigmata sociální práce: Co jsme zdědili a co s tím uděláme?* s. 8 – 9.

¹⁸³ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 91.

k řešení každodenních situací, ale pouze na velmi obecné úrovni.¹⁸⁴ Jsou také jedním z pěti ukazatelů profesionality sociální práce¹⁸⁵ a jako znak profesionality ho uvedlo 21 respondentů. Etické kodexy slouží také k regulaci moci a privilegií, která by mohla být zneužita,¹⁸⁶ tuto funkci kodexů vyzdvihlo 16 respondentů, kteří je označili za nástroj pro ochranu klientů. Avšak Etické kodexy nechrání pouze klienta, ale také pracovníka,¹⁸⁷ což napsalo 14 respondentů, a upravují jeho vztahy k ostatním,¹⁸⁸ a to uvedlo 5 respondentů.

Pojetí sociální práce

U otázek týkajících se pojetí sociální práce jsem vycházela s typologie Libora Musila, jednotlivé otázky i odpovědi byly koncipovány na základě jeho článků Typologie pojetí sociální práce¹⁸⁹ a Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“¹⁹⁰.

V otázce číslo 9 byli respondenti tázáni, zda vnímají rozdíl mezi sociální prací a jinými pomáhajícími obory.

¹⁸⁴ Srov. BLENNBERGER, E. *Ethics in Social Work: An ethical code for social work professionals*. 2008, The Swedish Association of Graduates in Social Science, Personnel and Public Administration, Economics and Social Work. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://cdn.ifsw.org/assets/Socialt_arbete_etik_08_Engelsk_LR.pdf

¹⁸⁵ Srov. NEČASOVÁ, M. Professionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. s. 74.

¹⁸⁶ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. s. 41.

¹⁸⁷ Srov. Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR

¹⁸⁸ Srov., tamtéž

¹⁸⁹ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In: Tokárová, A., Matulayová, T. (eds.) In *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika – aktuální otázky teorie a praxe*. s. 42 - 49.

¹⁹⁰ Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociální práce*. s. 60 - 79.

Tabulka č. 14: Rozdíl mezi sociální prací a jinými pomáhajícími obory.

	Rozdíl mezi SP a jinými pomáhajícími obory	
	Ne	Ano
CHAS	22 34,9%	41 65,1%
SPS	44 42,7%	59 57,3%
RPB	17 32,7%	35 67,3%
NESP	2 8,3%	22 91,7%
RPN	8 26,7%	22 73,3%
Celkem	93 34,2%	179 65,8%

Zdroj: vlastní výzkum

93 respondentů považuje všechny pomáhající profese za stejné. Oproti tomu 179 si myslí, že mezi nimi jsou rozdíly, tuto skupinu jsem požádala, aby se pokusila odůvodnit svou odpověď.

Tabulka č. 15: Rozdíly mezi sociální prací a jinými pomáhajícími obory

	CHAS	NESP	SPS	RPBP	RPN	Celkem
Náplň práce	16	3	15	8	4	46
Přístup ke klientovi	3	3	3	5	4	18
Multidisciplinární SP	6	4	8	1	1	20
Holistický přístup v SP	6	5	2	0	4	17
Malé rozdíly	0	0	2	3	0	5
Vzdělání	1	0	1	0	3	5
Cílová skupina	3	0	1	3	0	7
Nedokázal svou odpověď odůvodnit	0	1	0	1	1	3
Neuvedl důvod	4	1	26	12	3	46
Jiné	2	5	1	2	2	12

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce se odpovědi týkaly specifčnosti sociální práce, tedy její náplně, specifík v přístupu ke klientovi a holistického přístupu ke klientovi. Co se týká náplně práce,

někteří respondenti uváděli, že je sociální práce zaměřena na více oblastí, jako R2: „*Sociální práce je zaměřená na více oblastí.*“ Oproti tomu jiní respondenti chápou sociální práci jako úzce profilovaný obor, např. R54: „*Sociální pracovník se zajímá především o sociální stránku.*“ 18 respondentů spatřuje největší rozdíl v přístupu ke klientovi a 17 uvedlo jako specifikum holistický přístup sociálního pracovníka ke klientovi. Sociální práci považuje za multidisciplinární dvacet respondentů, R33 uvedl: „*Sociální práce má širší záběr, je to multidisciplinární obor, nehledě na návaznost sociálních služeb, kdy sociální pracovník může a potažmo musí klienta odkázat na jiného kompetentního pracovníka, pokud není on sám schopen (ať už z jakýchkoliv důvodů) mu pomoci či jeho situaci začít řešit.*“ Malé rozdíly mezi pomáhajícími obory spatřuje pět studentů, všichni shodně uvedli, že i přes existující rozdíly je důležitější pojetí těchto profesí, a to pomáhání ostatním lidem. Na nutnost vzdělání u sociálních pracovníků upozorňuje pět respondentů a sedm si všímá specifík cílové skupiny sociální práce. Z dvanácti studentů, kteří jsou uvedeni v tabulce č. 15 v kolonce jiné, uvedl každý jinou, specifickou odpověď. R35 vidí největší rozdíl v zákonech, dva respondenti poukazují na nižší postavení sociálních pracovníků ve společnosti, dle R114 je sociální práce méně doceněna a R116 k tomu přidává vysokou psychickou náročnost pro sociálního pracovníka. Další respondenti uváděli rozdíl ve vizi, poselství sociální práce atd. I u této otázky se vyskytly odpovědi, které se nedaly považovat za dostatečně odůvodňující u třech respondentů, a 46 respondentů svou odpověď neodůvodnilo vůbec.

U administrativního pojetí sociální práce by odpověď měla obsahovat zmínku o specifické agendě, která se řídí obecnými principy úřední práce.¹⁹¹ Žádná z odpovědí respondentů se tomuto ani nepřibližovala. Filantropické pojetí klade důraz na schopnost navázat vztah s klientem nikoliv na obor.¹⁹² Také aktivistické pojetí neklade důraz na obor, ale je pro ně důležitá angažovanost.¹⁹³ K těmto dvěma typům pojetí sociální práce se vážou odpovědi, které uvádějí, že mezi pomáhajícími obory nevnímají rozdíly, jedná se dohromady o 93 respondentů. U profesionálního pojetí sociální práce je odlišné

¹⁹¹ Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 67.

¹⁹² Srov., tamtéž

¹⁹³ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In: Tokárová, A., Matulayová, T. (eds.) *In Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 45.

zaměření oboru důležité a vyžaduje odlišné způsoby práce s klienty.¹⁹⁴ K tomuto pojetí se dají přiřadit všechny odpovědi respondentů, kteří uvedli, že sociální práce se od ostatních pomáhajících oborů liší přístupem ke klientům, vzděláním, cílovou skupinou atd. Všechny tyto odpovědi totiž znamenají, že sociální práce má svá specifika a při práci se svou cílovou skupinou musejí sociální pracovníci umět používat odlišné způsoby práce. Z toho vyplývá, že u této otázky se u všech oborů většina respondentů přiklonila k profesionálnímu pojetí sociální práce.

U otázky č. 10 měli respondenti vybrat sociálního pracovníka, který podle jejich názoru přistupuje nejlépe ke klientům. Na výběr měli ze čtyř pracovníků, z nichž každý reprezentoval jedno pojetí sociální práce dle Musila.

Tabulka č. 16: Přístup pracovníka ke klientům

	Jak má přistupovat SPk ke klientovi?			
	Marie	Luboš	Eva	Tomáš
CHAS	0 0,0%	45 71,4%	9 14,3%	9 14,3%
SPS	6 5,8%	75 72,8%	16 15,5%	6 5,8%
RPB	2 3,8%	38 73,1%	4 7,7%	8 15,4%
NESP	2 8,3%	19 79,2%	1 4,2%	2 8,3%
RPN	0 0,0%	22 73,3%	4 13,3%	4 13,3%
Celkem	10 3,7%	199 73,2%	34 12,5%	29 10,7%

Zdroj: vlastní výzkum

Pouze deset respondentů si vybralo za nejlepší přístup ten, jaký má paní Marie, která reprezentuje u této otázky administrativní přístup, čeká, s čím za ní klient přijde a vyřídí jeho požadavek přesně dle zákonů a pracovních zvyklostí. Nejvíce respondentů zvolilo pana Luboše, který představuje profesionální pojetí sociální práce a s klientem

¹⁹⁴ Srov. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociálna práca*. s. 67.

probere, co všechno může jeho situaci ovlivňovat a podle toho spolu hledají řešení. Ve všech oborech se pro tuto odpověď rozhodlo více než 70 % studentů. Paní Evu, která v dotazníku vystupuje jako sociální pracovník filantrop, jenž nejdříve zjistí klientovy potřeby a v rámci možností se je snaží naplnit, vybralo 34 respondentů. Aktivistické pojetí sociální práce zastoupené panem Tomášem, který se klientovi snaží pomoci jako sobě rovnému, zvolilo 29 respondentů.

V jedenácté otázce měli respondenti vybrat, co považují za úkol sociálního pracovníka.

Tabulka č. 17: Úkol sociálního pracovníka

	Co je úkolem SPk?			
	Vyřizování žádostí	Intervence	Poskytnout vztah	Zmocnění klienta
CHAS	3 4,8%	39 61,9%	12 19,0%	9 14,3%
SPS	13 12,6%	51 49,5%	16 15,5%	23 22,3%
RPB	3 5,8%	35 67,3%	6 11,5%	8 15,4%
NESP	0 0,0%	13 54,2%	3 12,5%	8 33,3%
RPN	0 0,0%	11 36,7%	9 30,0%	10 33,3%
Celkem	19 7,0%	149 54,8%	46 16,9%	58 21,3%

Zdroj: vlastní výzkum

Administrativní pojetí sociální práce, kde je úkolem sociálního pracovníka vyřizování žádostí klientů a při řešení vybrat jednu z předem daných variant, vybralo devatenáct respondentů, přičemž studenti dvou oborů tuto možnost nezvolili vůbec. Nejčastěji, 149 studentů, respondenti vybrali profesionální pojetí, které reprezentovalo navržení, realizace a vyhodnocení dlouhodobé intervence. Pro 46 studentů je úkolem sociálního pracovníka poskytnout klientovi to, co právě potřebuje, zejména vztah, jedná se o filantropické pojetí. Aktivistické pojetí zvolilo 58 respondentů, kteří považují zmocnění klienta a obhajobu jeho zájmů za úkol sociálního pracovníka.

U magisterského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o děti, dospělé a seniory jsou respondenti rozděleni do přibližně stejných třech skupin, které zastupují profesionální, filantropické a aktivistické pojetí sociální práce. U ostatních oborů výrazně dominuje profesionální pojetí.

Otázka č. 12 se týkala předmětu působení sociálního pracovníka.

Tabulka č. 18: Předmět působení sociálního pracovníka

	Co by mělo být předmětem působení SPk?			
	Agenda	Unikátní životní situace	Potřeby klienta	Sociální nerovnosti
CHAS	7 11,1%	21 33,3%	26 41,3%	9 14,3%
SPS	12 11,7%	35 34,0%	35 34,0%	21 20,4%
RPB	3 5,8%	16 30,8%	18 34,6%	15 28,8%
NESP	3 12,5%	14 58,3%	3 12,5%	4 16,7%
RPN	0 0,0%	12 40,0%	17 56,7%	1 3,3%
Celkem	25 9,2%	98 36,0%	99 36,4%	50 18,4%

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce, 99 studentů, považuje za předmět působení sociálního pracovníka akutní biologické, praktické, emoční, duchovní potřeby daného klienta, které představují filantropický přístup. Pouze o jednoho respondenta méně získala odpověď, že předmětem působení sociálního pracovníka je unikátní životní situace konkrétního klienta, tedy profesionální přístup. Pro aktivistický přístup se rozhodlo 50 studentů, protože označili odpověď: sociální nerovnosti, zájmy znevýhodněných lidí. Nejméně, 25 respondentů zvolilo administrativní přístup a možnost: zákonem určená a předpisy upřesněná agenda příslušného úřadu či odboru. U této otázky se názory studentů jednoho oboru viditelně liší, např. 35 studentů Sociální práce ve veřejné správě zvolilo profesionální a dalších 35 studentů filantropické pojetí sociální práce.

V otázce č. 13 jsem se ptala na rozsah nezávislosti sociálního pracovníka při práci s klientem.

Tabulka č. 19: Nezávislost sociálního pracovníka

	V čem spočívá nezávislost SPk při práci s klientem?		
	Výklad norem	Zcela nezávislý SPk	Prožívání vztahu s klientem
CHAS	20 31,7%	19 30,2%	24 38,1%
SPS	31 30,1%	40 38,8%	32 31,1%
RPB	15 28,8%	13 25,0%	24 46,2%
NESP	6 25,0%	8 33,3%	10 41,7%
RPN	4 13,3%	12 40,0%	14 46,7%
Celkem	76 27,9%	92 33,8%	104 38,2%

Zdroj: vlastní výzkum

Odpověď, že by sociální pracovník měl být při práci s klientem zcela nezávislý, reprezentuje dvě pojetí sociální práce, profesionální a aktivistické. Nezávislost v empatickém poznávání potřeb a v prožívání vztahu s klientem, které zastupuje filantropické pojetí, vybralo 104 respondentů. Nejméně, 76 studentů, se rozhodlo pro administrativní pojetí a nezávislost sociálního pracovníka při výkladu norem a při poskytování poradenství klientovi, když uzná za vhodné, může mu poskytnout poradenství nad rámec svých povinností. U žádného oboru četnost výběru jedné odpovědi nepřekročila 50 %.

V otázce č. 14 měli respondenti zvolit sociálního pracovníka, který má podle jejich názoru, nejlepší předpoklady pro výkon sociální práce s jednotlivcem.

Tabulka č. 20: Sociální pracovník s nejlepšími předpoklady pro sociální práci s jednotlivcem

	Který z uvedených SPk má nejlepší předpoklady pro výkon SP s jednotlivcem?			
	Petr	Anna	Jana	Lenka
CHAS	1 1,6%	32 50,8%	8 12,7%	22 34,9%
SPS	5 4,9%	54 52,4%	17 16,5%	27 26,2%
RPB	2 3,8%	26 50,0%	10 19,2%	14 26,9%
NESP	0 0,0%	16 66,7%	3 12,5%	5 20,8%
RPN	2 6,7%	13 43,3%	9 30,0%	6 20,0%
Celkem	10 3,7%	141 51,8%	47 17,3%	74 27,2%

Zdroj: vlastní výzkum

U všech oborů vybralo nejvíce studentů pracovníci Annu, celkem 141 respondentů, v navazujícím magisterském oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory, tuto možnost zvolilo 43,3 % respondentů, u ostatních oborů ji považuje za nejlepší 50 % a více studentů. Pracovnice Anna je zástupkyní profesionálního pojetí sociální práce, jedná se o absolventku VŠ v oboru sociální práce, která dokáže koncipovat a realizovat přiměřenou intervenci. Nejméně respondentů vybralo sociálního pracovníka Petra, který má maturitu na SŠ, která nesouvisí se sociální prací, ale zvládá vyřizovat svěřenou agendu i kontakt s klienty, kteří se nechovají „vyhovujícím“ způsobem, a je představitelem administrativního pojetí. 47 respondentů se přiklonilo k filantropickému pojetí, zastoupeném pracovnící Janou, která pomoc klientovi staví na vztahu, jenž si s ním buduje, a projevuje nasazení při plnění úkolu. Lenku, představitelku aktivistického pojetí, která má schopnost vyjednávat ve prospěch klienta a pomáhá mu uplatňovat jeho zájmy, vybralo 74 respondentů.

Poslední otázkou týkající se pojetí sociální práce byla otázka s číslem 15 pojednávající o spolupráci sociálních pracovníků s pracovníky jiných oborů.

Tabulka č. 21: Spolupráce sociálních pracovníků s pracovníky jiných oborů

	Nejlepší způsob spolupráce SPK a pracovníků jiných oborů			
	Poskytování informací ze zákona	Zprostředkování a koordinace služeb	Spontánní spolupráce	Vytvoření koalice
CHAS	3 4,8%	9 14,3%	51 81,0%	0 0,0%
SPS	6 5,8%	26 25,2%	67 65,0%	4 3,9%
RPB	1 1,9%	17 32,7%	34 65,4%	0 0,0%
NESP	1 4,2%	12 50,0%	11 45,8%	0 0,0%
RPN	1 3,3%	9 30,0%	20 66,7%	0 0,0%
Celkem	12 4,4%	73 26,8%	183 67,3%	4 1,5%

Zdroj: vlastní výzkum

Nejméně respondentů, pouze 4, by jako nejlepší způsob spolupráce zvolilo vytvoření koalice se spolupracujícími pracovníky a vyjednávání s těmi, co zneužívají svou moc, tedy aktivistické pojetí. Dvanáct respondentů by poskytovalo informace pouze subjektům, které jsou určeny ze zákona v souladu s administrativním pojetím. Nejvíce studentů souhlasí s tím, že by sociální pracovník měl spontánně spolupracovat s kolegy, s jinými organizacemi, klientem i jeho blízkými. Jedná se o filantropické pojetí a celkem tuto odpověď zvolilo 183 respondentů, v navazujícím magisterském oboru Etika v sociální práci, tuto možnost zvolilo 45,8 % respondentů, u ostatních oborů ji považuje za nejlepší 65 % a více studentů. V případě spontánní spolupráce je otázkou, zda studenti neznají mimo jiné etický kodex, který říká, že sociální pracovník: „chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou informaci

o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu.“¹⁹⁵ 73 studentů vybralo odpověď dle profesionálního pojetí, sociální pracovník by měl zprostředkovat služby pracovníků jiných oborů a koordinovat je při práci s klientem, studenti Etiky v sociální práci tuto možnost zvolili v 50 %.

Kajanová a Urban ve svém výzkumu zjistili, že studenti bakalářského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory oscilují mezi filantropickým a profesionálním pojetím sociální práce, studenti Sociální práce ve veřejné správě tendují k profesionálnímu pojetí a Studenti Charitativní a sociální práce nejsou vyhranění.¹⁹⁶ Já jsem do svého výzkumu zařadila i studenty navazujících magisterských oborů, kteří již mají status sociálního pracovníka. Na rozdíl od výsledků Kajanové a Urbana, jsem ve svém výzkumu zjistila, že studenti všech oborů nejsou vyhranění a nelze je jednoznačně přiřadit k jednomu pojetí sociální práce. Což nevedí, představy o sociální práci nemůžeme takto rozdělit, protože v praxi existuje mnoho různých pojetí a směřování sociální práce. Ale skrze pojetí můžeme lépe porozumět danému sociálnímu pracovníkovi a jeho představám o praxi.¹⁹⁷ O většině studentů všech zkoumaných oborů lze prohlásit, že osciluje mezi profesionálním a filantropickým pojetím s tím, že můžeme sledovat větší příklon k profesionálnímu pojetí. Také není rozdíl mezi pojetím sociální práce u studentů bakalářských oborů sociální práce a u sociálních pracovníků, kterými jsou zde myšleni studenti navazujících magisterských oborů. Z těchto výsledků vyplývá, že pojetí sociální práce není determinováno studijním oborem ani délkou studia.

Řešení situace dle vybraných etických teorií

U posledních třech otázek v dotazníku si měl každý respondent představit, že již jako sociální pracovník pracuje. U každé otázky byl uveden krátký úvodní text a tři možnosti řešení dané situace, úkolem respondentů bylo vybrat si odpověď, se kterou se nejvíce ztotožnili. Níže uvádím celé znění otázky i odpovědí, protože to považuji za přehlednější.

¹⁹⁵ Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR

¹⁹⁶ Srov. KAJANOVÁ, A., URBAN, D. Sonda do různorodosti pojetí sociální práce u studujících sociální obory. *Kontakt*. s. 78 – 80.

¹⁹⁷ Srov. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. s. 47 – 48.

Vybrala jsem tři nejčastěji zmiňované etické teorie – utilitarismus, deontologie a přirozený zákon.

Otázka č. 16 v dotazníku

Na rodiče přišlo udání, že se špatně starají o své děti. Na základě tohoto udání jedete s kolegou udělat do rodiny sociální šetření. Při šetření zjistíte, že situace v rodině je podle zákona odpovídající odebrání dětí.

- odebrat děti z rodiny, protože je mou povinností jako sociálního pracovníka ochránit děti
- situace rodiny není tak špatná, matka a dítě patří k sobě a odebrání dítěte z rodiny je krajním řešením
- zatím nerozhodnu, zjistím, jaké následky by mělo odebrání i neodebrání pro rodinu i dítě

Odpovědi respondentů jsou uvedeny v tabulce č. 22.

Tabulka č. 22: Řešení situace zanedbaných dětí

	Jak vyřešíte situaci zanedbaných dětí?		
	Odebrat děti z rodiny	Matka a dítě patří k sobě	Zatím nerozhodnu
CHAS	12 19,0%	7 11,1%	44 69,8%
SPS	32 31,1%	15 14,6%	56 54,4%
RPB	9 17,3%	7 13,5%	36 69,2%
NESP	3 12,5%	2 8,3%	19 79,2%
RPN	4 13,3%	1 3,3%	25 83,3%
Celkem	60 22,1%	32 11,8%	180 66,2%

Zdroj: vlastní výzkum

U této otázky se nejvíce respondentů bez ohledu na studovaný obor přiklonilo k třetí odpovědi a zjišťovalo by, jaké následky by odebrání dětí z rodiny mělo. Pro odebrání dětí z rodiny bylo mezi 12,5 – 17,3 % respondentů, z toho vyčnívá obor Sociální práce ve veřejné správě, kde by pro odebrání bylo 31,1 %. Tuto skutečnost příkládám velkému důrazu na právní normy při studiu tohoto oboru. Nejméně respondentů by děti nechalo v rodině, protože odebrání dítěte považují za krajní řešení.

Z výše uvedeného vyplývá, že studenti všech oborů se nadpoloviční většinou u této otázky přiklonili k zjištění následků odebrání dětí z rodiny a poté by se rozhodli co dál. Z toho se dá usuzovat, že při řešení by se řídili teorií utilitarismu.

Otázka č. 17 v dotazníku

Přijde za Vámi plačící klient a žádá Vás o dávku, na kterou nemá nárok. Doposavad s ním byla dobrá spolupráce, ale teď naříká, že nutně potřebuje peníze na jídlo pro svou rodinu.

- dávku mu nepřiznám, protože podle zákona na ni nemá nárok
- dávku mu přiznám, protože kdybych se ocitl v takovéto situaci, také bych chtěl, aby mi bylo pomoheno
- udělám sociální šetření, a pokud by nepřiznání dávky mělo mít negativní dopad pro rodinu, dávku mu přiznám

Tabulka č. 23: Přiznání dávky klientovi

	Přiznáte dávku klientovi, který na ni nemá nárok?		
	Dávku mu nepřiznám	Dávku mu přiznám	Udělám sociální šetření
CHAS	8 12,7%	2 3,2%	53 84,1%
SPS	42 40,8%	4 3,9%	57 55,3%
RPB	10 19,2%	1 1,9%	41 78,8%
NESP	10 41,7%	0 0,0%	14 58,3%
RPN	7 23,3%	1 3,3%	22 73,3%
Celkem	77 28,3%	8 2,9%	187 68,8%

Zdroj: vlastní výzkum

Pouze osm studentů z celkových 272 respondentů se rozhodlo přiznat klientovi dávku dle zlatého pravidla. Jednat podle své povinnosti a dávku klientovi nepřiznat zvolilo u dvou oborů – Sociální práce ve veřejné správě a Etika v sociální práci – více než 40 %. U ostatních oborů byla tato možnost zvolena 12,7 – 23,3 % studentů. Nejvíce respondentů se přiklonilo k třetí odpovědi a udělalo by sociální šetření v rodině klienta s tím, že pokud by nepřiznání mělo nepříznivý dopad, dávku by mu přiznali. U všech oborů se takto rozhodlo nad 50 % studentů. U této otázky by se tedy respondenti řídili také teorií utilitarismu.

Otázka č. 18 v dotazníku

Klient s postižením za Vámi přijde do kanceláře a žádá Vás o zapůjčení peněz na dárek pro maminku. Slibuje, že Vám je do týdne vrátí. Klient k Vám do zařízení dochází již několik let, takže jeho i jeho maminku dobře znáte. Jak zareagujete?

- peníze mu nepůjčím, je to proti nařízení naší organizace
- peníze mu půjčím, protože pro mě to není velká částka a mohu mu tak pomoci
- peníze mu půjčím, protože pak on i jeho maminka budou šťastni

Tabulka č. 24: Půjčení peněz klientovi

	Půjčíte klientovi peníze?		
	Peníze mu nepůjčím	Není to velká částka, půjčím	Budou šťastni, půjčím
CHAS	28 44,4%	30 47,6%	5 7,9%
SPS	80 77,7%	15 14,6%	8 7,8%
RPB	29 55,8%	18 34,6%	5 9,6%
NESP	20 83,3%	4 16,7%	0 0,0%
RPN	17 56,7%	12 40,0%	1 3,3%
Celkem	174 64,0%	79 29,0%	19 7,0%

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce studentů (30) oboru Charitativní a sociální práce se rozhodlo pro druhou odpověď a klientovi by peníze půjčilo, jednalo by tak podle přirozeného zákona. Avšak pouze o dva respondenty méně (28) měla u tohoto oboru odpověď, ve které pracovník odmítá klientovi půjčit peníze, protože je to proti nařízení organizace. Pro tuto variantu se u všech ostatních oborů rozhodla většina studentů a jejich chování by bylo dle teorie deontologie. Nejméně respondentů si vybralo zapůjčení peněz klientovi s ohledem na štěstí klienta a jeho matky. V oboru Etika v sociální práci se takto nerozhodl ani jeden student, u navazujícího magisterského oboru Rehabilitační- psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory to byl pouze jeden.

Pouze studenti bakalářského oboru Rehabilitační- psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory se rozhodli ve více než 50 % jednat podle přirozeného zákona, studenti ostatních oborů by situaci řešili podle teorie deontologie.

Dle utilitarismu není žádné lidské jednání samo o sobě mravně správné či nesprávné, mravní hodnocení se děje na základě následků, které lze očekávat.¹⁹⁸ Právě dle této teorie by se zachovala většina respondentů při řešení modelových situací uvedených v otázkách 16 a 17. Nejprve by si zjistili, jaké následky by jejich jednání

¹⁹⁸ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. s. 32 – 33.

mělo, a podle toho by se rozhodli. Deontologie považuje jednání za mravně dobré, pokud je jeho důvodem motiv povinnosti, tedy čistá rozumová forma mravního principu.¹⁹⁹ Řídit se nařízením organizace a splnit svou povinnost se rozhodli řídit u poslední otázky studenti všech oborů mimo studenty bakalářského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory, kteří by jednali podle přirozeného zákona. Podle přirozeného zákona se rozhodli podporovat dobro a jednali s klientem dle zlatého pravidla.²⁰⁰ Proč zrovna u poslední otázky se odpovědi lišily, přičítám tomu, že v této otázce se jednalo o peníze, což může být pro mnohé respondenty citlivé téma. Možná i proto, že sociální práce patří v ČR k nejhůře placeným zaměstnáním.²⁰¹

U všech otevřených otázek několik respondentů neuvedlo odpověď či nedokázalo svou odpověď uspokojivě odůvodnit, přestože na vyplnění dotazníku měli vždy dost času. Neschopnost argumentovat není dobrým obrazem budoucích sociálních pracovníků. Protože, aby profese sociální práce přežila a sociální pracovníci mohli nadále pomáhat svým klientům, musejí se pracovníci naučit legitimovat svou existenci, profesionalitu a užitečnost.²⁰²

¹⁹⁹ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. s. 75.

²⁰⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s 26 - 27

²⁰¹ Srov. HORECKÝ, J. *Pracovníci v sociálních službách si zaslouží poděkování*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/7657>.

²⁰² Srov. JANEBOVÁ, R. Význam vzdělávání pro sociální práci. O vzájemné averzi světa vzdělavatelů a světa praktiků. In *Sborník přednášek z XX. konference Společnosti sociálních pracovníků ČR „Sociální práci proti chudobě a sociálnímu vyloučení.“* s. 37.

12 Verifikace hypotéz

Hypotézy

H1: Většina studentů TF se přikloní k filantropickému pojetí sociální práce.

Za většinu se považuje více než 50 % studentů TF u všech otázek týkajících se pojetí sociální práce.

H2: Většina studentů oboru Sociální práce ve veřejné správě se přikloní k administrativnímu pojetí sociální práce.

Za většinu se považuje více než 50 % studentů oboru Sociální práce ve veřejné správě u všech otázek týkajících se pojetí sociální práce.

H3: Většina studentů bakalářského i magisterského oboru Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory se přikloní k profesionálnímu pojetí SP.

Za většinu se považuje více než 50 % studentů oboru Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory u všech otázek týkajících se pojetí sociální práce.

K verifikaci hypotéz H1 – H3 sloužilo sedm otázek (v dotazníku otázka 9 – 15).

U otázek č. 9 a 10 se více než 50 % respondentů ze všech oborů přiklonilo k profesionálnímu pojetí sociální práce.

Pro profesionální pojetí se u otázky č. 11 z více jak 50 % rozhodli studenti oborů Sociální a charitativní práce, Etika v sociální práci a bakalářský obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory. U studentů Sociální práce ve veřejné správě a navazujícího magisterského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory žádná odpověď nezískala více jak 50 %.

Dvanáctá otázka se týkala předmětu působení sociálního pracovníka. Zde se pro profesionální pojetí vyslovilo více jak 50 % studentů Etiky v sociální práci. Více jak 50 % respondentů studujících navazující magisterský obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory se přiklonilo k filantropickému pojetí. Odpovědi studentů ostatních oborů byly roztráštěné a ani jedna nezískala více jak 50 %.

U otázky číslo 13 nepřekročila u studentů ani jednoho oboru četnost výběru u žádné odpovědi 50 %.

Při výběru sociálního pracovníka s nejlepšími předpoklady pro výkon sociální práce s jednotlivcem, v otázce číslo 14 se více jak 50 % studentů z oborů Etika v sociální práci, Sociální práce ve veřejné správě a Charitativní a sociální práce rozhodlo pro zástupce profesionálního pojetí sociální práce. U bakalářského i navazujícího magisterského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory neměla žádná odpověď více než 50 % příznivců.

Poslední otázka týkající se pojetí sociální práce byla otázka číslo 15 ohledně spolupráce sociálních pracovníků s pracovníky jiných oborů. Zde si více jak 50 % studentů bakalářského i navazujícího magisterského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory, Sociální práce ve veřejné správě i Charitativní a sociální práce vybralo filantropický přístup. Pouze studenti Etiky v sociální práci nepřidělili žádné odpovědi více jak 50 %.

Z výše uvedeného vyplývá, že:

H1 byla zamítnuta, protože k filantropickému pojetí sociální práce se u všech otázek nepřiklonila většina studentů TF.

H2 byla zamítnuta, protože k administrativnímu pojetí sociální práce se u všech otázek nepřiklonila většina studentů Sociální práce ve veřejné správě.

H3 byla zamítnuta, protože k profesionálnímu pojetí sociální práce se u všech otázek nepřiklonila většina studentů bakalářského i navazujícího magisterského oboru Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory.

H4: Studenti TF budou přikládat výuce etiky větší význam než studenti ZSF.

K verifikaci této hypotézy sloužila otázka číslo 7.

Tato **hypotéza nebyla zamítnuta**, na Teologické fakultě pokládá výuku etiky za důležitou 95,4 % studentů, oproti tomu na Zdravotně sociální fakultě je to pouze 69,2 %.

H5: Studenti TF budou přikládat větší význam etickým kodexům sociální práce při výkonu sociální práce než studenti ZSF.

K verifikaci této hypotézy sloužila otázka číslo 8.

Tato **hypotéza nebyla zamítnuta**, protože dle výsledků mého výzkumu považuje za důležité řídit se etickými kodexy při výkonu sociální práce na Teologické fakultě 96,6 % respondentů a na Zdravotně sociální fakultě 95,7 %.

H6: Existuje souvislost mezi studovaným oborem a mezi chováním dle určité etické teorie.

Mezi studenty jednotlivých oborů budou u odpovědí na otázky týkající se řešení situace dle vybraných etických teorií rozdíly. Většina studentů jednotlivých oborů se přikloní k řešení dle jedné z etických teorií. Mezi studenty různých oborů nebude panovat většinová shoda.

Za většinu se považuje více než 50 % studentů z každého oboru.

K verifikaci této hypotézy sloužily otázky číslo 16 - 18.

Tato **hypotéza byla zamítnuta**. Podle výsledků výzkumu, kde se v první a druhé otázce v nadpoloviční většině respondenti všech oborů přiklonili k řešení dle teorie utilitarismu, a v třetí otázce se více než 50 % studentů Charitativní a sociální práce rozhodlo pro odpověď dle přirozeného zákona a studenti ostatních oborů se v nadpoloviční většině přiklonili k řešení dle deontologie. Mezi studenty panuje u dvou otázek většinová shoda u všech oborů, pouze u poslední otázky se většina studentů jednoho oboru rozhodla jiným způsobem než ostatní.

13 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, zda jsou rozdíly v pojetí sociální práce mezi studenty jednotlivých oborů sociální práce na Teologické a Zdravotně sociální fakultě. Tento cíl byl naplněn. Nejprve byly pojmy sociální práce, sociální pracovník a pojetí sociální práce teoreticky popsány spolu s dalšími okolnostmi, které pojetí sociální práce ovlivňují. Prostřednictvím výzkumu bylo zjištěno, že obor studia sociální práce není hlavní determinantou pojetí sociální práce u studentů sociální práce. Na pojetí sociální práce tak nemá vliv rozdílné zaměření jednotlivých oborů. Většina studentů všech oborů oscilovala mezi profesionálním a filantropickým pojetím s tím, že se u nich projevovala zřetelná inklinace k profesionálnímu pojetí.

Dílčí cíl, kterým bylo zjistit, zda existuje vztah mezi studovaným oborem a řešením situací dle vybraných etických teorií. K tomuto cíli se vztahovaly tři otázky. U prvních dvou otázek se většina studentů všech zkoumaných oborů přiklonila k řešení dle teorie utilitarismu. U třetí otázky se více než 50 % studentů Charitativní a sociální práce rozhodlo pro odpověď dle přirozeného zákona a studenti ostatních oborů se v nadpoloviční většině přiklonili k řešení dle deontologie. Z těchto výsledků lze vyvodit, že mezi studovaným oborem a řešením situací dle etických teorií nebyly prokázány žádné souvislosti. Domnívám se, že tento dílčí cíl byl naplněn.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi vnímáním důležitosti etiky a etických kodexů a studovanou fakultou. Dle výsledků výzkumu považují výuku etiky při studiu a etické kodexy při praxi sociálního pracovníka za důležité více studentů Teologické fakulty než Zdravotně sociální fakulty. Souvislost tedy byla zjištěna, a proto považuji i tento dílčí cíl za naplněný.

Problematika týkající se pojetí sociální práce studenty sociální práce zůstává nadále otevřena. Jelikož se neprokázal vliv oboru studia na pojetí jednotlivých studentů, je zapotřebí hledat jiné determinanty, které pojetí sociální práce u studentů ovlivňují.

Diplomová práce bude k dispozici pro obě fakulty a její výsledky mohou být využity při přijímacím řízení, kdy bude kladen větší důraz na zjišťování motivace u uchazečů o studium. U stávajících studentů považuji za důležité zaměřit se na schopnost argumentace a vysvětlení propojení etiky a sociální práce, jelikož velké množství studentů není schopno si odvodit souvislost mezi těmito dvěma obory.

Zjištěná fakta budou dále využita v rámci projektu GAJU, jehož prostřednictvím budou mít větší vliv na koncepci vzdělávání sociálních pracovníků. Výstupy z tohoto projektu budou využity při poskytování zpětné vazby MPSV ohledně kvality sociálních služeb, na kterou má vzdělávání sociálních pracovníků a jejich pojetí sociální práce nesporný vliv. Výstupy z projektu budou také diskutovány na zasedání valné hromady Asociace vzdělavatelů v sociální práci a v pracovní skupině ASVSP pro oblast Teorie a metody sociální práce.

14 Seznam použitých zdrojů

1. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, 292 s. ISBN 80-711-3111-3.
2. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. *Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://www.asvsp.org/soubory/Standard_3_11.doc.
3. BAJER, P. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2007, roč. 7, č. 1. s. 7 – 11. citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Pavlem Bajerem Libor Musil. ISSN 1213-6204.
4. BAJER, P. Zdokonalování je možné jen zdola. *Sociální práce/sociálna práca*. 2003, roč. 3, č. 1, s. 2-3. citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Pavlem Bajerem Libor Musil. ISSN 1213-624.
5. BAJER, P., TOKÁROVÁ, A. Široká veřejnost stále vníma sociálních pracovníků jako úředníkov. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2007, roč. 7, č. 1. s. 12 – 16, citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Pavlem Bajerem a Annou Tokárovou Jozef Kredátus. ISSN 1213-6204.
6. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. 2nd ed. Houndmills ; New York: Palgrave, 2001, xv, 217 s. ISBN 0333947983.
7. BEDNÁŘ, M. Problematika etablování profese sociálních pracovníků posun vpřed nezaznamenala. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2009, roč. 9, č. 3, s. 47 - 48. ISSN 1213-6204.
8. BLENNBERGER, E. *Ethics in Social Work: An ethical code for social work professionals*. 2008, The Swedish Association of Graduates in Social Science, Personnel and Public Administration, Economics and Social Work. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://cdn.ifsw.org/assets/Socialt_arbete_etik_08_Engelsk_LR.pdf.
9. Český rozhlas. *MPSV navrhuje zvýšit od ledna platy v sociálních službách*. [online], cit. 26. března 2014. Dostupný z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/zpravy/mpsv-navrhuje-zvysit-od-ledna-platy-v-socialnich-sluzbach>.

10. DRUCKER, D. Sociální práce akademická nebo praktická – rozpor nebo nutnost? *Sociální práce/sociálna práca*. 2003, roč. 3, č. 1, s. 36 – 52. ISSN 1213-624.
11. Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR
12. GÉRINGOVÁ, J. *Pomáhající profese: tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2011, 198 s. ISBN 9788073873943.
13. GUGGENBÜHL-CRAIG, A. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-302-4.
14. HANUŠ, P. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2007, roč. 7, č. 1, s. 5-6. ISSN 1213-6204.
15. HORECKÝ, J. *Pracovníci v sociálních službách si zaslouží poděkování*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/7657>.
16. CHYTIL, O., MUSIL, L. Ještě jednou k problematice minimálních standardů vzdělávání v sociální práci. In *Sociální politika*. 1998, 24, č. 3, s. 9-10.
17. JANEBOVÁ, R. Otázky k profesionalizaci sociální práce. *Práce a sociální politika*. 2005, č. 4, s. 4.
18. JANEBOVÁ, R. Význam vzdělávání pro sociální práci. O vzájemné averzi světa vzdělavatelů a světa praktiků. In *Sborník přednášek z XX. konference Společnosti sociálních pracovníků ČR „Sociální práci proti chudobě a sociálnímu vyloučení“*. Praha: Společnost sociálních pracovníků, 2011, s. 31 – 38.
19. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
20. KAJANOVÁ, A., URBAN, D. Sonda do různorodosti pojetí sociální práce u studujících sociální obory. *Kontakt*, 2013, roč. 15, č. 1, s. 75 – 81. ISSN 1212-4117.
21. KODYMOVÁ, P., SUDA, R., MUSIL, L. Profesní zákon pro sociální práci – potřeba, nutnost, nebo nadbytečná regulace. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2012, roč. 12, č. 3, s. 49-52. ISSN 1213-6204.
22. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: [psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese]*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006, 147 s. ISBN 8073671816.

23. KOPŘIVOVÁ, J. Česká sociální práce jako obor naprosto selhala. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2009, roč. 9, č. 3, s. 7-9, citovanou pasáž uvedl v rozhovoru s Janou Kopřivovou Jan Syrový. ISSN 1213-6204.
24. KVĚTENSKÁ, D. *Úvod do sociální práce pro pomáhající profese*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 109 s. ISBN 978-80-7041-860-4.
25. LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom: metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. Trnava: Oľga Váryová, 2006, 334 s. ISBN 8096945408.
26. LORENZ, W. Teorie a metody sociální práce v Evropě – profesní profil sociálních pracovníků. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2007, roč. 7, č. 1, s. 62-71. ISSN 1213-6204.
27. MACHULA, T. Etické teorie. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. Praha: JABOK - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, ISBN 9788090413733.
28. MARYNOWICZ-HETKA, E., SKOCZYLAS-NAMIELSKA, E. In MARYNOWICZ-HETKA, E. *Pedagogika społeczna: podręcznik akademicki*. s. 375 – 379. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, ISBN 83-011-4676-1.
29. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Druhé přepracované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
30. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, 312 s. ISBN 80-7367-331-4.
31. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 9788073675028.
32. MENCLOVÁ, L., BAŠTOVÁ, J. Vysokoškolský student v České republice – komparace z výsledků let 1992 – 2005. *AULA revue pro vysokoškolskou a vědní politiku*. 2006, roč. 14, č. 1, s. 83 – 91. ISSN 1210-6658
33. Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků.
34. MPSV ČR. *Pracovní dokument odborného kolegia pro tvorbu věcného záměru zákona o sociálních pracovnících a profesní komoře (profesní zákon)*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17207/profesni_zakon.pdf.

35. MUSIL, L. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2008, roč. 8, č. 2, s. 60-79. ISSN 1213-6204.
36. MUSIL, L. Sociální práce a jiné pomáhající obory/profese. In MATOUŠEK, O. et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 506 – 509. ISBN 978-802-6203-667.
37. MUSIL, L. Typologie pojetí sociální práce. In: Tokárová, A., Matulayová, T. (eds.) In *Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe*. Spoločenskovedný zborník č. 23, s. 42 – 49. AFPh 238/320, Prešov
38. MUSIL, L. "Ráda bych vám pomohla, ale -- ": dilemata práce s klienty v organizacích. Vyd. 1. Brno: Marek Zeman, 2004, 243 s. ISBN 8090307019.
39. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001, 168 s. ISBN 8090307000.
40. NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Vyd. 1. Brno: Marek Zeman, 2000, 67 s.
41. NAVRÁTILOVÁ, J. *Pojetí praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. Brno 2009.
Disertační práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra sociální politiky a sociální práce. Školitel: prof. PhDr. Libor Musil, Csc.
42. NAVRÁTILOVÁ, J. Vzdělávání v sociální práci. In MATOUŠEK, O. et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 509 – 512. ISBN 978-802-6203-667.
43. NEČASOVÁ, M. Komentář k mezinárodnímu etickému kodexu. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2004, roč. 4, č. 4, s. 36-38. ISSN 1213-6204.
44. NEČASOVÁ, M. Mezinárodní etický kodex sociální práce - principy. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2004, roč. 4, č. 4, s. 31-34. ISSN 1213-6204.
45. NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. Praha: JABOK - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, s. 72 – 94. ISBN 9788090413733.

46. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 21 – 60. ISBN 9788073675028.
47. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. 1. vyd. Masarykova univerzita. 98 s. ISBN 8021026731.
48. OPATRŇY, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*. Vyd. 1. Praha, 2013, S. 167 - 169. ISBN 978-807-4294-082.
49. POPKIN, R. H., STROLL, A. *Filozofie pro každého*. Vyd. 1. Praha: Ivo Železný, 2000, 407 s. ISBN 80-240-0257-4.
50. ŘÍČAN, P. *Kdo chce pomáhat druhým, měl by rozumět sám sobě*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=429>.
51. Scio. *Motivace, priority a kvalita uchazečů o VŠ studium*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: https://www.scio.cz/download/analyzy/souhrn_poznatku_Vektor_uchazeci.pdf.
52. SCHIMMERLINGOVÁ, V. Nové pojetí práce sociálních pracovníků. In *Sociální politika*. Praha: MPSV, 1991, roč. 17, č. 8, s. 10.
53. STROM-GOTTFRIED, K. *Social Work Practice: Cases, Activities and Exercises*. 1998, 157 s. Twin Citie: University of Minnesota. ISBN 9780761985594.
54. SUDA, R. *Profesní zákon sociálních pracovníků – současný stav přípravy, potřeba odborné diskuse nad obsahem a harmonogram další kroků*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=9&clanek=155>.
55. SUDA, R., JANEBOVÁ, R. Pomůže rozvoji sociální práce nová právní úprava? *Sociální práce/Sociálna práca*, 2013, roč. 13, č. 4, s. 10-12.
56. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2006, roč. 6. č. 2, s. 109 – 113. ISSN: 1213-6204.
57. Teologická fakulta JU. *Studium sociální a charitativní práce*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.tf.jcu.cz/uchazec/obory/socchar>.
58. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-717-8806-6.
59. TOMEŠ, I. Potřebujeme vědeckou nauku o sociální práci a sociálních službách? In *Fórum sociální práce*. 2010, č. 2, s. 163 – 173. ISSN 1804-3070.

60. TOMEŠ, I. Sociální práce dnes a zítra. In *Politiky a paradigmaty sociální práce: Co jsme zdědili a co s tím uděláme?* Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2011, s. 7 – 16. ISBN 978-80-7318-994-5.
61. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 128 s. ISBN 978-80-86429-36-6.
62. WEISS-GAL, I. - WELBOURNE, P. The professionalisation of social work: a cross-national exploration. In *International Journal of Social Welfare*, 2008, roč. 17, č. 4, 417 s. ISSN 1369-6866.
63. WINKLER, J. Organizační kultura poskytování příjmově a majetkově testovaných sociálních dávek v České republice. In: *Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhávání, legitimita*. SIROVÁTKA, T. (ed.). Brno: MU, 2000, s. 105-130. ISBN 80-210-2307-4.
64. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.
65. Zdravotně sociální fakulta JU. *Studijní obor: Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/dok/studijni-agenda/studijni-obory/rehabilitacni-psycho-socialni-pece-o-postizene-deti-dospela-a-seniory-1/rehabilitacni-psycho-socialni-pece-o-postizene-deti-dospela-a-seniory-studijni-obor>.
66. Zdravotně sociální fakulta JU. *Studijní obor: Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/dok/studijni-agenda/studijni-obory/rehabilitacni-psycho-socialni-pece-o-postizene-deti-dospela-a-seniory/rehabilitacni-psycho-socialni-pece-o-postizene-deti-dospela-a-seniory-studijni-obor>.
67. Zdravotně sociální fakulta JU. *Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě*. [online], cit. 7. března 2014. Dostupný z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/dok/studijni-agenda/studijni-obory/socialni-prace-ve-verejne-sprave/socialni-prace-ve-verejne-sprave-studijni-obor>.

15 Seznam zkratek

ASVSP	Asociace vzdělavatelů v sociální práci
CSVŠ	Centrum pro studium vysokého školství
EK	Etický kodex
CHAS	Charitativní a sociální práce
JU	Jihočeská univerzita
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NESP	Etika v sociální práci
PMS	Probační a mediační služba
RPB	Bakalářský obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
RPN	Navazující magisterský obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
SP	Sociální práce
SPk	Sociální pracovník
SPS	Sociální práce ve veřejné správě
TF	Teologická fakulta
ZSF	Zdravotně sociální fakulta

16 Seznam příloh

Příloha I. Dotazník

17 Přílohy

Příloha I. Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Bc. Michaela Pošvářová a studuji obor Etika v sociální práci na Teologické fakultě Jihočeské univerzity. V současné době píši diplomovou práci na téma Pojetí sociální práce studenty sociální práce. Dotazník má anonymní formu a všechny zjištěné údaje budou využity pouze pro účely diplomové práce a také pro výzkumný záměr v rámci projektu GAJU. Žádná z odpovědí není špatná, vybírejte proto ty, které jsou Vám nejbližší. U každé otázky vyberte pouze jednu odpověď. Prosím Vás o vyplnění všech otázek.

1. Pohlaví

- žena
- muž

2. Jaký obor studujete?

- bakalářský obor – Charitativní a sociální práce
- bakalářský obor – Sociální práce ve veřejné správě
- bakalářský obor - Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
- magisterský obor - Etika v sociální práci
- magisterský obor – Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory

3. Kolikátý ročník studujete?

- první
- druhý
- třetí
- čtvrtý

4. Studoval jste již dříve sociální práci?

Studenty magisterských oborů prosím o uvedení, jaký studovali bakalářský obor.

- ne
- ano

Prosím uveďte kde

5. Pracujete nebo jste pracoval v sociálních službách?

Neuvádějte prosím svou praxi v rámci studia.

- ne
- ano

Prosím uveďte kde a jak dlouho

6. Chcete po absolvování studia pracovat jako sociální pracovník?

- ne

Prosím uveďte proč

- ano

Prosím uveďte, kde byste chtěl pracovat

7. Myslíte si, že je při studiu sociální práce důležitá výuka etiky?

- ne

Prosím uveďte proč

- ano

Prosím uveďte proč

8. Myslíte si, že při výkonu profese sociálního pracovníka je důležité řídit se etickými kodexy, které se týkají sociální práce?

- ne

Prosím uveďte proč

- ano

Prosím uveďte proč

9. Je podle Vás rozdíl mezi sociální prací a jinými pomáhajícími obory?

- ne, všechny pomáhající profese jsou stejné
- ano

Prosím uveďte, jaký rozdíl vnímáte

10. Jak má podle Vás přistupovat ke klientovi sociální pracovník?

- Jako paní Marie, která čeká, s čím za ní klient přijde a vyřídí jeho požadavek přesně dle zákonů a pracovních zvyklostí.
- Jako pan Luboš, který s klientem probere, co všechno může jeho situaci ovlivňovat a podle toho spolu hledají řešení.
- Jako paní Eva, která zjistí klientovy potřeby a v rámci možností se je snaží naplnit.
- Jako pan Tomáš, který se klientovi snaží pomoci jako sobě rovnému.

11. Co je podle Vás úkolem sociálního pracovníka?

- Vyřizování žádostí klientů, při řešení vybrat jednu z předem daných variant.
- Navrhnout, realizovat a vyhodnocovat dlouhodobou intervenci.
- Poskytnout klientovi to, co právě potřebuje, zejména vztah.
- Zmocnění klienta a obhajoba jeho zájmů.

12. Co by podle Vás mělo být předmětem působení sociálního pracovníka?

- Zákonem určená a předpisy upřesněná agenda příslušného úřadu či odboru.
- Unikátní životní situace konkrétního klienta.
- Akutní biologické, praktické, emoční, duchovní potřeby daného klienta.
- Sociální nerovnosti, zájmy znevýhodněných lidí.

13. V čem podle Vás spočívá nezávislost sociálního pracovníka při práci s klientem?

- Při výkladu norem a při poskytování poradenství klientovi, když uzná za vhodné, může mu poskytnout poradenství nad rámec svých povinností.
- Sociální pracovník by měl být při práci s klientem zcela nezávislý.
- V Empatickém poznávání potřeb a v prožívání vztahu s klientem.

14. Který z uvedených sociálních pracovníků má podle Vás nejlepší předpoklady pro výkon sociální práce s jednotlivcem?

- Petr, který má maturitu na SŠ, která nesouvisí se sociální prací, ale zvládá vyřizovat svěřenou agendu i kontakt s klienty, kteří se nechovají „vyhovujícím“ způsobem.
- Anna, absolventka VŠ v oboru sociální práce, která dokáže koncipovat a realizovat přiměřenou intervenci.
- Jana, která pomoc klientovi staví na vztahu, který si s ním buduje a projevuje nasazení při plnění úkolu.
- Lenka, která má schopnost vyjednávat ve prospěch klienta a pomáhá mu uplatňovat jeho zájmy.

15. Jaký je podle Vás nejlepší způsob spolupráce sociálních pracovníků a pracovníků jiných oborů?

- Poskytování informací pouze subjektům, které jsou určeny ze zákona.
- Zprostředkování služeb pracovníků jiných oborů a jejich koordinace při práci s klientem.
- Sociální pracovník spontánně spolupracující s kolegy, s jinými organizacemi, klientem i jeho blízkými.
- Vytvoření koalice se spolupracujícími pracovníky a vyjednávání s těmi, co zneužívají svou moc.

U následujících otázek si představte, že pracujete jako sociální pracovník a máte se rozhodnout, jak se v dané situaci zachováte. Před každou otázkou je uveden krátký úvodní text. Vy u každé situace vyberte řešení se, kterým se nejvíce ztotožňujete.

16. Na rodiče přišlo udání, že se špatně starají o své děti. Na základě tohoto udání jedete s kolegou udělat do rodiny sociální šetření. Při šetření zjistíte, že situace v rodině je podle zákona odpovídající odebrání dětí. Jaký postup navrhnete?

- Odebrat děti z rodiny, protože je mou povinností jako sociálního pracovníka ochránit děti.
- Situace rodiny není tak špatná, matka a dítě patří k sobě a odebrání dítěte z rodiny je krajním řešením.
- Zatím nerozhodnu, zjistím, jaké následky by mělo odebrání i neodebrání pro rodinu i dítě.

17. Přijde za Vámi plačící klient a žádá Vás o dávku, na kterou nemá nárok. Doposavad s ním byla dobrá spolupráce, ale teď nařiká, že nutně potřebuje peníze na jídlo pro svou rodinu. Jak se zachováte?

- Dávku mu nepřiznám, protože podle zákona na ni nemá nárok.
- Dávku mu přiznám, protože kdybych se ocitl v takovéto situaci, také bych chtěl, aby mi bylo pomoheno.
- Udělám sociální šetření, a pokud by nepřiznání dávky mělo mít negativní dopad pro rodinu, dávku mu přiznám.

18. Klient s postižením za Vámi přijde do kanceláře a žádá Vás o zapůjčení peněz na dárek pro maminku. Slibuje, že Vám je do týdne vrátí. Klient k Vám do zařízení dochází již několik let, takže jeho i jeho maminku dobře znáte. Jak zareagujete?

- Peníze mu nepůjčím, je to proti nařízení naší organizace.
- Peníze mu půjčím, protože pro mě to není velká částka a mohu mu tak pomoci.
- Peníze mu půjčím, protože pak on i jeho maminka budou šťastni.

Děkuji Vám za Vaše odpovědi a za čas strávený vyplňováním dotazníku a přeji Vám hodně úspěchů nejen ve studiu.

Bc. Michaela

Pošvářová

18 Abstrakt

POŠVÁŘOVÁ, M. *Rozdílnost pojetí profese sociální práce sociálními pracovníky a studenty sociální práce*. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Elichová.

Klíčová slova: pojetí sociální práce, sociální práce, sociální pracovník

Diplomová práce se zabývá pojetím sociální práce studenty sociální práce bakalářských oborů a studentů navazujícího magisterského studia, kteří již díky absolvovanému bakalářskému studiu mají status sociálního pracovníka dle zákona č. 108/2006 Sb. Cílem práce je zjistit, zda jsou rozdíly v pojetí sociální práce mezi studenty jednotlivých oborů sociální práce na Teologické a Zdravotně sociální fakultě. V diplomové práci jsou zmíněna i další témata, která s touto problematikou souvisí. Součástí diplomové práce je také výzkum, jehož cílem je zjistit, zda existuje souvislost mezi zaměřením jednotlivých oborů sociální práce a různými typy pojetí sociální práce dle Musila. Dále zjišťují, jestli je vzájemný vztah mezi studovaným oborem a řešením situací dle vybraných etických teorií, a také jaký je vztah studentů k etickým kodexům a výuce etiky.

19 Abstract

Diveristy of concept social work profession social workers and social work students

Key words: social work, social worker, concept of social work

The present thesis deals with the approach to social work of undergraduate and MA social work students who, thanks to their completing their BA studies, have gained the status of social worker under the law no. 108/2006 Sb. The aim of the thesis is to establish if there are any differences in the approach to social work between students of the individual study programmes at the Theological faculty and the Faculty of Health and Social Studies. The thesis also briefly covers different topics connected with this matter. Another part of the thesis is also a research which aims at determining if there is a connection among the foci of the individual fields of social work and the different types of social work approach based on Musil. Furthermore, I aim to establish if there is a mutual connection between the study program studied and the way the situations are solved based on selected ethical theories, and also what is the attitude of students toward ethical codes and Ethics classes.